

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

"MIKS ET PUHUNUT AIKASEMMIN?"

Pohjoissavolaisten viljelijöiden kokemuksia ja sidosryhmien havaintoja viljelijöiden tuen tarpeesta

TEKIJÄT: Petra Nenola
Kaisa Sirviö

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma			
Työn tekijä(t) Petra Nenola ja Kaisa Sirviö			
Työn nimi "Miks et puhunut aikasemmin?" Pohjoissavolaisten viljelijöiden kokemuksia ja sidosryhmien havaintoja viljelijöiden tuen tarpeesta			
Päiväys	15.11.2018	Sivumäärä/Liitteet	36/3
Ohjaaja(t) Auli Ratinen			
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) MTK Pohjois-Savo, Voimaa arkeen –hanke Niina Suorsa			
Tiivistelmä Opinnäytetyön tarkoitus oli tutkia haastavissa tilanteissa olevien viljelijöiden tuen tarvetta heidän omasta ja eri sidosryhmien edustajien näkökulmasta. Työssä selvitettiin nykypäivän viljelijöiden tilannetta ja tekijöitä viljelijöiden vaikeuksien taustalla. Tavoitteena oli lisätä ymmärrystä viljelijöiden haasteista ja tuottaa tietoa ja materiaalia viljelijöitä tukevan työn kehittämiseksi. Työn toimeksiantaja oli MTK Pohjois-Savon Voimaa arkeen –hanke. Tutkimustyö oli laadullinen ja aineistonkeruumenetelminä käytettiin teemahaastattelua ja sähköistä kyselyä. Tutkimuksessa haastateltiin seitsemää pohjoissavolaista viljelijää. Sidosryhmille tehtyyn sähköiseen kyselyyn saatiin 35 vastausta. Haastatteluaineiston analysointimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä ja loppuvaiheessa tukena teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sähköisen kyselyn tulokset saatiin suoraan Google Forms –kyselyn kautta. Tutkimustulosten mukaan viljelijöiden vaikeudet olivat hyvin moninaisia. Tyypillistä oli, että avun hakemista viivästytettiin mahdollisimman pitkään ja vaikeuksista puhumista ulkopuolisille välteltiin. Lopulta kun ulkopuolista tukea haettiin, ongelmat olivat jo usein suuria. Tukea saaneet viljelijät pitivät tärkeänä yksilöllistä ja kokonaisvaltaista tilanteen selvittämistä. Luotettavan ammattilaisen ymmärtävä suhtautuminen asioihin sekä neuvonta ja ohjaus olivat merkittäviä sosiaalisen tuen muotoja viljelijöille. Sidosryhmien rooli tuen tarpeen havaitsemisessa ja avun hakemisessa viljelijöille voisi olla nykyistä suurempi, mikäli heillä olisi riittävästi tietoa tukimahdollisuuksista. Tutkimusta voidaan käyttää suunniteltaessa viljelijöiden hyvinvointia tukevia palveluita, koulutuksia ja tapahtumia. Tieto erilaisista tukimuodoista voi madaltaa kynnystä avun hakemiseen. Tutkimus voi lisätä entistä avoimempaa keskustelua viljelijöiden vaikeuksista niin julkisuudessa kuin viljelijöiden kesken.			
Avainsanat Viljelijä, viljelijän vaikeudet, viljelijän tuen tarve			

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Petra Nenola and Kaisa Sirviö			
Title of Thesis "Why didn't you talk about it earlier?" The experiences of farmers and interest groups from Northern Savo about the farmers' need for support			
Date	15.11.2018	Pages/Appendices	36/3
Supervisor(s) Auli Ratinen			
Client Organisation /Partners MTK Pohjois-Savo, Voimaa arkeen -project Niina Suorsa			
Abstract The purpose of the thesis was to study the need for support of farmers in challenging situations from their own and professional interest groups' aspects. Today's farmers' situations and elements causing difficulties for farmers were researched. The aim of the study was to increase understanding of farmers' challenges and to provide information and material for the development of the work supporting farmers. The client organization of this thesis was MTK Pohjois-Savo, a regional union of The Central Union of Agricultural Producers and Forest Owners and its project Voimaa arkeen. The qualitative research method was applied in this study. Theme interviews and an electronical survey were used as methods to collect research material. Seven farmers from North-Savo were interviewed for the study. The electronical survey was sent to members of different professional interest groups and 35 answers were collected. The study material from the interviews was analysed by using material-based content analysis and it was backed up with theory-directive analysis at final stage. The results from the electronical survey were collected straight from the Google Forms questionnaire. The study results revealed that farmers' difficulties varied a lot. It was typical for the farmers that seeking help was delayed as long as possible and talking about difficulties to outsiders avoided. Finally, when external support was found, problems were often big already. The individual and complete summary of the situation was considered to be important by the farmers who received support. A reliable professional's understanding attitude towards different matters together with counselling and guidance were the major forms of social support for farmers. The role of professional interest groups in discovering the need for support and seeking help for farmers could be bigger than present if sufficient information about different possibilities for support was available. This study can be used for planning services, education and events for supporting farmers' welfare. The seeking for help could become easier if there was enough information about various forms of support. The conversation of farmers' difficulties could be more open both in public and among farmers and this study can be used to help to promote that conversation.			
Keywords Farmer, farmer's difficulties, farmer's need for support			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	VILJELIJÄ MUUTTUVASSA TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ.....	6
2.1	Viljelijä.....	7
2.2	Viljelijän vaikeudet	8
2.3	Sidosryhmät osana viljelijöiden toimintaympäristöä	9
2.4	Kansainvälistä vertailua viljelijöiden vaikeuksista ja tuen tarpeesta	11
3	VOIMAA ARKEEN -HANKE	13
4	SOSIAALINEN TUKI	15
5	TUTKIMUKSEN SUUNNITTELU.....	18
5.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite.....	18
5.2	Tutkimuskysymykset ja kohderyhmän valinta	18
5.3	Aineistonkeruumenetelmät.....	20
5.4	Eettiset ja luotettavuus kysymykset	20
6	VILJELIJÄHAASTATTELUT	22
6.1	Haastattelujen toteutus	22
6.2	Haastatteluaineiston analysointi.....	23
6.3	Haastattelututkimuksen tulokset.....	24
7	SIDOSRYHMÄKYSELY.....	27
7.1	Kyselyn toteutus	27
7.2	Kyselyn tulokset.....	27
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	30
9	POHDINTA	31
	LIITE 1: TEEMAHAASTATTELUN KYSYMYSRUNKO	37
	LIITE 2: SAATEKIRJE SIDOSRYHMILLE	38
	LIITE 3: FORMS-KYSELY SIDOSRYHMILLE	39

1 JOHDANTO

Maataloudessa tapahtuneet muutokset ja talouden epävarmuus Suomessa ovat vaikuttaneet maanviljelijöiden jaksamiseen. Erityisesti viljelijöiden talousvaikeudet ovat olleet esillä myös mediassa. Maatalousyrittäjien eläkelaitos Mela ja Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry ovat aloittaneet alueellisia hyvinvointihankkeita viljelijöiden tueksi. Pohjois-Savon alueellinen hanke toimii Voimaa arkeen -nimellä. Näitä hankkeita ovat rahoittaneet EU:n lisäksi monet suomalaiset tahot. Hallitus myönsi kriisipaketissaan Melalle erityisen määrärahan vuodelle 2017, jolla voidaan auttaa vaikeuksiin joutuneita viljelijöitä. Määrärahan jakamisesta viljelijöille vastaa Melan Välitä viljelijästä – projekti MTK:n ja Melan palkkaamien alueellisten projekti- ja hanketyöntekijöiden tilakäynneillään tekemien hakemusten perusteella. (Mela 2017b.) Välitä viljelijästä -projekti sai jatkorahoituksen vuodelle 2018. Elokuussa 2018 varmistui työn jatkuminen edelleen, kun hallitus myönsi tuolloin projektille määrärahan vuosille 2019–2020 osana uutta maatalouden kriisipakettia (Valtioneuvosto 2018).

Viljelijöiden hyvinvoinnista on tehty aikaisemmin tutkimuksia eri näkökulmista, mutta vaikeuksissa olevien viljelijöiden tilanteesta ei tutkimustietoa lähivuosilta löydy. Tässä opinnäytetyössä tutustumme nimenomaan erilaisissa haastavissa tilanteissa olevien viljelijöiden elämään Pohjois-Savossa ja vaikeuksien taustalta löytyviin ilmiöihin haastattelemalla heitä. Työssä tutkimme lisäksi viljelijöiden kanssa työskentelevien sidosryhmien näkökulmaa ja selvitämme heidän kokemuksiaan haastavassa tilanteessa olevien viljelijöiden tuen tarpeen tunnistamisessa sähköisen kyselyn avulla.

Työmme tarkoitus on selvittää, millainen haastavassa tilanteessa olevan viljelijän tuen tarve on viljelijän omasta sekä eri sidosryhmien näkökulmasta. Kysymme haastateltavilta, minkälaista tukea he toivoisivat saavansa eri tahoilta. Tutkimuksessamme kartoitamme ja kuvailemme viljelijöiden vaikeuksiin liittyviä ilmiöitä. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä viljelijöiden haasteista ja saada toimeksiantajalle materiaalia tulevien koulutusten ja tapahtumien järjestämiseen sekä edistää hanke- tai projektityötä pysyvämmän toimintamallin kehittämistä viljelijöiden tukemiseksi.

Toimeksiantajamme on MTK-Pohjois-Savon Voimaa arkeen -hanke, johon toinen meistä tutustui aiemmin opintoihin liittyvässä harjoittelussa. Harjoittelun aikana tuli ajatus, että haastavassa tilanteessa olevien viljelijöiden ääni pitäisi saada jollain tavoin kuuluville, ja viljelijöiden vaikeuksista pitäisi pystyä puhumaan entistä rohkeammin. Oikea-aikaisen avunsaannin kannalta olisi tärkeää entistä avoimempi keskustelu tilanteesta niin julkisuudessa kuin viljelijöiden keskinäisissä kohtaamisissa.

Aihe on mielestämme erittäin ajankohtainen ja kiinnostustamme siihen lisää myös se, että meillä molemmilla on maataloustausta. Toinen meistä on työskennellyt pitkään lomittajana ja viljelijänä lypsykarjatilalla ja toinen hoitaa edelleen opiskelun ohessa emolehmitilaa. Molemmilla on kokemusta myös siitä, kun asiat eivät mene elämässä suunnitellusti ja tulee vaikeuksia. Uskomme siksi, että voimme samaistua haastateltavien viljelijöiden rooliin ja hyödyntää aiempaa kokemustamme tässä opinnäytetyössämme. Toivomme, että tutkimuksemme osaltaan voisi edistää viljelijöiden hyvinvointia ja sen hyväksi tehtävää työtä.

2 VILJELIJÄ MUUTTUVASSA TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄ

Suomen maatalous on muuttunut viimeisen sadan vuoden aikana voimakkaasti. Agraariyhteiskunta muuttui maailmansotien jälkeen muun teollistumisen myötä ja maatilatkin muuttuivat tuotantokeskeisiksi. Suomen liittyttyä EU-jäseneksi vuonna 1995 maatalouden takuuhintajärjestelmä päättyi ja maatiloista tuli markkinahinnoista riippuvaisia yrityksiä. (Haapanen, Heikura ja Leino 2004, 15.)

Maataloustuotteiden markkinahinnat alenivat keskimäärin 40% EU-jäsenyyden myötä. Viljelijöiden tulonmenetyksiä korvaamaan tuli monimutkainen tukijärjestelmä. Tulojen riippuvuus tuista ja viljelijöiden toimien aiempaa tarkempi valvonta aiheutti epävarmuutta ja henkistä kuormitusta. (Pråhl-Ollila 1997, 14–17.) Pråhl-Ollilan (1997, 71) tutkimuksen mukaan viljelijät miellettiin usein omaksi väestöryhmäkseen, jota koskevien asioiden hoitoon liittyi poliittisia asenteita ja vastakkainasettelua. Viljelijöiden etujen ajamista pyrittiin kontrolloimaan, koska näkemys oli, että se mikä oli viljelijöiltä pois, olisi tulonsiirtoa muille ryhmille. Samankaltainen vastakkainasettelu on kokemuksemme mukaan edelleen ajoittain esillä esimerkiksi mediassa ja kuormittaa myös nykyajan viljelijöitä.

Suomen EU-jäsenyyden aikana maatalouden rakennemuutos on jatkunut voimakkaana. Maatilojen lukumäärä on vähentynyt lähes puoleen. Vuonna 1995 maatalouden viljelijätukea saaneita tiloja oli 95 563 ja vuonna 2017 niitä oli jäljellä 48 097. Maataloustuotannon määrä ei ole vähentynyt samassa suhteessa, koska tilojen viljelypinta-alat ja eläinmäärät ovat vastaavasti kasvaneet tilakohtaisten tuotannonlaajennusten myötä. (Luke 2018.)

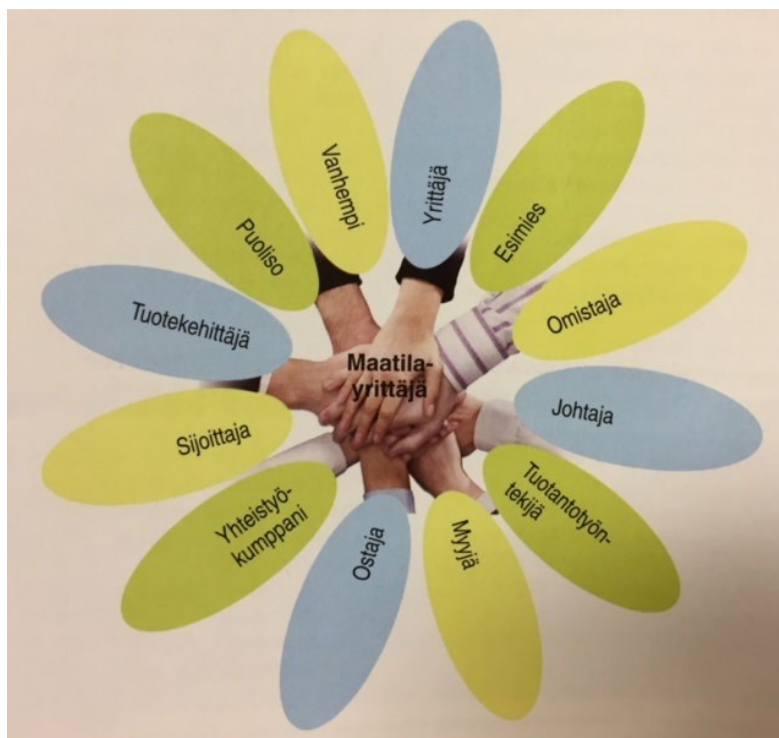
Kaikille yrityksille tyypillisiä tuntomerkkejä yrityksen koosta ja toimialasta riippumatta ovat toiminta-ajatus eli liikeidea, kannattavuuteen tähtäävä toiminta, riskien olemassaolo sekä toiminnan jatkuvuus ja kehittäminen. Näiden lisäksi maatilayrityksillä on omia erityisiä piirteitä, joilla ne erottuvat monista muista yrityksistä. Näitä piirteitä ovat luonnonlait, jotka määrittelevät eläintenhoitoa ja kasvinviljelyä. Myös toiminnan ulkoinen ohjaus on muihin yrityksiin verrattuna poikkeuksellisen voimakasta. Yrityksissä käyttäytymiseen ja toiminnalle asetettaviin normeihin vaikuttaa arvojen, uskomusten ja ajattelutapojen kokonaisuus eli yrityskulttuuri. Maatilayrityksessä usein sukupolvien yli jatkuvat arvot ja perinteet ohjaavat voimakkaasti yrityskulttuuria. Suomalaisille viljelijöille tyypillisiä arvoja ovat perhe, fyysisen työn ja tuotannon arvostus, rakkaus maahan, ahkeruus ja aikaansaaminen, itsenäisyys ja vapaus sekä jatkuvuus. (Haapanen ym. 2004, 51–58.)

Opinnäytetyössämme selvitämme nykypäivän viljelijöiden tilannetta ja haasteita, joita he voivat työssään ja yksityiselämässään kokea. Tutkimme ilmiöitä vaikeuksien taustalla sekä tuen tarvetta viljelijöiden näkökulmasta. Kysymme myös viljelijöiden kanssa työskentelevien eri sidosryhmiä edustavien ammattilaisten havaintoja viljelijöiden tuen tarpeeseen liittyen.

2.1 Viljelijä

Viljelijä määritellään eri yhteyksissä eri tavoin. Maatalouteen liittyvillä organisaatioilla on kaikilla oma määritelmänsä viljelijä -sanalle. Tässä työssä tarkoitamme viljelijällä maatalousyrittäjää, joka hallitsemallaan maatilalla harjoittaa maataloustoimintaa. Viljelijän tulot muodostuvat tuotteiden, esimerkiksi maidon, lihan tai viljan, myynnistä sekä viljelijätukijärjestelmän mukaisista tukimuodoista. Viljelijätukijärjestelmä koostuu EU:n kokonaan rahoittamista, EU -osarahoitteista sekä kansallisista tuista (Mavi 2018b). Viljelijällä on lakisääteinen MYEL-eläkevakuutus, joka on pakollinen maataloutta harjoittavalle viljelijälle, kun tilan pinta-ala ja vuotuinen laskennallinen työtulo ylittävät Melan määrittämät rajat (Mela 2018b).

Maatalousyrittäjyydelle on tyypillistä se, että yrittäjällä tai yrittäjillä on monta eri roolia (kuva 1). Suomessa viljelijä työskentelee usein tilallaan yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa. Koti sijaitsee myös yleensä maatilatalouskeskuksen yhteydessä ja siksi työn ja yksityiselämän erottaminen toisistaan voi olla vaikeaa. Viljelijäpariskunta on paitsi puolisoita myös toistensa työtovereita tai esimiehiä ja työntekijä, mistä voi seurata erilaisia haasteita. Myös vanhemman rooli voi sekoittua työrooliin lasten osallistuessa usein maataloustöihin. Yrityksessään viljelijä toimii sekä omistajana, sijoittajana että tuotantotyöntekijänä toisin kuin yleensä muissa yrityksissä, joissa nämä roolit jakaantuvat useille henkilöille. Myös tuotantopanosten kuten rehujen ja lannoitteiden hankinta, tuotteiden kuten maidon myynti sekä tuotekehitys ja tuotannonsuunnittelu kuuluvat viljelijän tehtäviin. Viljelijän työ yrittäjänä on usein yksinäistä ja työyhteisön tuki puuttuu. Hänen on itse tunnistettava omat voimavaransa ja tarvittaessa haettava apua. Viljelijöille on kuitenkin tyypillistä, että he yrittävät selvittää viimeiseen asti omin avuin. Hyvinvoinnin eri osa-alueet vaikuttavat toisiinsa ja lopulta myös yrityksen taloudelliseen tulokseen. (Yliselä 2009, 8–9.)

KUVA 1. Maatila-yrittäjän eri roolit (Yliselä 2009, 8.)

2.2 Viljelijän vaikeudet

Viljelijöiden vaikeudet ovat viime aikoina nousseet keskustelun ja uutisoinnin aiheiksi useissa eri medioissa. Vaikeuksia voidaan luokitella sisäisiin- ja ulkoisiin vaikeuksien. Ulkoisista vaikeuksista on tullut esille ainakin Euroopan Unionin tuomat haasteet, kuten maitokiintiöiden poistuminen ja muut tukipolitiikan muutokset, sekä kansainvälisten pakotteiden vaikutukset tuottajahintoihin. Myös luonnonolosuhteet aiheuttavat vaikeuksia viljelijän arkeen. Vuoden 2017 runsaat vesisateet vaikeuttivat maatiloilla sadonkorjuuta ja heikensivät sadon laatua. Vuoden 2018 kasvukausi oli poikkeuksellisen kuiva ja tämä toi kasvinviljelyn lisäksi haasteita myös kotieläintuotantoon. Tuotostason ylläpitäminen ja eläinten hyvinvoinnista huolehtiminen aiheuttivat monille lisätyötä. Suorsan (2017-10-04) mukaan ulkoisten vaikeuksien lisäksi talouteen ja jaksamiseen vaikuttaa ratkaisevasti myös esimerkiksi viljelijän oma osaaminen. Vielä nykyäänkin osaa maatiloja johdetaan tunnepohjalta vanhojen perinteiden mukaan, vaikka painopiste tulisi olla liiketaloudellisessa johtamisessa.

Hankkeen alkuaikana esille tulleita sisäisiä vaikeuksia ovat olleet esimerkiksi monenlaiset elämän kriisit, johtamis- ja vuorovaikutusongelmat sekä erilaiset riippuvuudet (Suorsa 2017-10-04). Vaikeudet ovat osa elämää ja kukaan ei voi välttyä elämässään jonkinlaiselta kriisiltä. Ihmiset reagoivat vaikeuksiin eri tavoin oman persoonallisuutensa, taustansa, kokemustensa ja selviytymistaitojensa mukaan. Ihminen kokee tunnejärkytyksen, kun äkillisen tilanteen sattuessa aiemmat kokemukset ja taidot eivät riitäkään tilanteesta selviytymiseen. Hänen kognitiiviset eli tiedolliset kykynsä ja tunne maailmansa saattavat romahtaa. Tällaista äkillistä muutosta tai häiriötä ihmisen elämässä kutsutaan kriisiksi. (Heiskanen, Salonen ja Sassi 2006, 35–36.)

Kriisi voi syntyä esimerkiksi onnettomuuden tai muun traumaattisen tapahtuman seurauksena. Sitä voidaan pitää syntyvästä riippuen joko ulkoisena tai sisäisenä vaikeutena. Elämään kuuluvat erilaiset kehityskriisit siirryttäessä uuteen elämänvaiheeseen. Näitä ovat esimerkiksi lapsen syntymä, lasten aikuistuminen, ikääntyminen sekä yksin jääminen. Kehityskriisien voimakkuus vaihtelee suuresti eri ihmisten välillä. Kehityskriiseissä tieto joidenkin asioiden kuulumisesta tiettyyn elämän vaiheeseen helpottaa usein asian käsittelyä. (Heiskanen ym. 2006, 35–36.)

Perheiden kriisillä tarkoitetaan muutoksia, jotka vaikuttavat jokaiseen perheenjäsenen erikseen, mutta myös koko perheeseen. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi päihdeongelma, perheväkivalta, sairaus, kuolema, avioero ja uusperheen muodostaminen. Traumaattisen kriisin voi laukaista esimerkiksi läheisen kuolema, itsemurha, uskottomuus ja erilaiset onnettomuudet kuten tulipalot. Traumaattiselle kriisille on tyypillistä sen äkillisyys ja odottamattomuus, sekä suuri tunnejärkytys suhteessa voimavaroihin. Kaikki kriisit ovat yksilöllisiä, mutta niissä on tunnistettavissa neljä vaihetta: sokkivaihe, reagointivaihe, kriisin työstämis- ja käsittelyvaihe sekä uudelleen orientoitumisvaihe. (Heiskanen ym. 2006, 37-39.)

Monilla tiloilla on johtamis- ja vuorovaikutusongelmia, jotka liittyvät yleensä toisiinsa. Ongelmat voivat liittyä itsensä tai muiden johtamiseen. Vaikeuksien taustalla voi olla esimerkiksi talousvaikeudet kannattamattoman yritystoiminnan takia. Liian optimistiset talouslaskelmat investoinnin yhteydessä

aiheuttavat haasteita tuotannon aloittamisessa. Ammattitaidon puute yleisesti tai esimerkiksi osamattomuus kirjanpidossa ja verotuksen suunnittelussa tai liian tiukat lainanmaksuohjelmat voivat johtaa talousvaikeuksiin. Myös yksityistalouden ja yritystoiminnan erottaminen toisistaan tuottaa joillekin vaikeuksia. Vuorovaikutusongelmia esiintyy sekä viljelijäperheen että työntekijöiden välillä. Puhumattomuus on yleistä ja johtaa helposti työn- ja vastuunjaon epäselvyyksiin. (Suorsa 2017-10-04.)

Erilaiset riippuvuudet vaikeuttavat myös viljelijöiden elämää. Suorsa on työssään kohdannut esimerkiksi päihde-, peli- ja seksiriippuvaisia. (Suorsa 2017-10-04.) Riippuvuudeksi voidaan luokitella suhdetta toimintaan tai aineeseen, josta henkilö saa mielihyvän tunteita, ja johon hän siksi käyttää merkittävästi aikaa ja vaivaa elämässään. Addiktoitunut ihminen tuntee ahdistuneisuutta, hermostuneisuutta ja mahdollisia vieroitusoireita, jos ei pääse suorittamaan mielihyvää tuovaa toimintaa. Riippuvuudet voivat vaikuttaa fyysiseen- ja psyykkiseen terveyteen, talouteen ja ihmissuhteisiin. Esimerkiksi pitkään jatkunut peliriippuvuus heikentää työkykyä ja voi lopulta johtaa sekä talous- että ihmishuononongelmiin. (Suomen Mielenterveysseura 2018.)

Viljelijöitä rasittavat samat ongelmat kuin mitä tahansa muita ammattiryhmiä. Stressi on tiettyyn rajaan asti positiivista ja lisää työssä aikaansaamista. Unihäiriöt, alakuloisuus, ahdistuneisuus, kyynisyys ja ammatillisen itsetunnon heikkeneminen ovat kuitenkin merkkejä liiallisesta kuormituksesta. Kiireen ja epävarmuuden aiheuttama stressi voi vakavimmillaan johtaa työuupumukseen. (Manka ja Manka 2016, 32.) Uupumus, masennus, ja muut mielenterveysongelmat, yksinäisyys sekä erilaiset perheen ja parisuhteen vaikeudet, sairaudet ja tapaturmat sekä kaikki mitä ihmiselämän varrella voi tapahtua, ovat myös niitä viljelijöiden haasteita, joita hanketyöntekijä on tilakäynneillään kohdannut (Suorsa 2017-10-04).

Viljelijöiden vaikeudet alkavat näkyä ulkopuolisille usein vasta siinä vaiheessa, kun ne vaikuttavat merkittävästi taloudelliseen tulokseen tai elämässä tapahtuu suuria muutoksia. Ulkoiset merkit voivat olla nähtävissä jo aiemmin esimerkiksi viljelijän ulkoisessa olemuksessa, vaikka unen puutteen takia, sekä tekemättöminä tai viivästyneinä töinä. Viljelytöiden oikea-aikaisella tekemisellä on suuri vaikutus sadon määrään ja laatuun sekä sitä kautta taloudelliseen tulokseen. Laskut saattavat jäädä maksamatta tai maatalouden tukijärjestelmään liittyvät hakemukset ja ilmoitukset myöhästytävät tai jäävät kokonaan tekemättä. Tukijärjestelmään liittyvien laiminlyöntien merkitys maatalon taloudelliseen tulokseen voi olla huomattava, jos tukia jää saamatta tai laiminlyönnit aiheuttavat tukien takaisinperintää. Merkkejä vaikeuksista voi olla havaittavissa myös eläinten huolenpidon puutteina, mikä voi näkyä eläinten likaisuutena ja tuotoksen alenemisena. (Mela 2014.)

2.3 Sidosryhmät osana viljelijöiden toimintaympäristöä

Viljelijät kohtaavat työssään useiden muiden eri ammattiryhmien edustajia tuotannon eri vaiheissa. Näistä ammattiryhmistä käytämme tässä työssämme nimitystä sidosryhmät (kuvio 1). Jotkut sidosryhmien edustajista käyvät tiloilla viikoittain ja toiset harvemmin, ehkä vain kerran vuodessa. Joitakin sidosryhmien edustajia viljelijät tapaavat pääsääntöisesti heidän toimipisteillään.

KUVIO 1. Viljelijän kanssa toimivat sidosryhmät

Kotieläintiloilla tärkeitä sidosryhmiä voivat olla esimerkiksi meijerin ja teurastamon edustajat. Meijereillä ja teurastamoilla on erilaisia neuvontapalveluita viljelijöiden avuksi. Neuvojat tekevät tuotannon suunnitteluun ja -seurantaan liittyviä tilakäyntejä vaihtelevasti tuotantosunnan ja tilanteen mukaan. Maito kerätään tiloilta meijeriin joka toinen päivä ja näin maitoauton kuljettaja voi säännöllisesti havainnoida tilan elämää. Teurastamon edustaja osallistuu viljelijän arkeen, kun maatilalle tuodaan kasvatukseen eläimiä tai haetaan eläimiä teuraaksi. Eläinlääkärit käyvät maatioilla hoitamassa sairastuneita eläimiä ja tekemässä ennaltaehkäisevää työtä kuten terveydenhuoltosuunnitelmia. Seminologit eli keinosiementäjät käyvät keinohedelmöittämissä naudat ja siat.

Maatalouslomittajat kuuluvat myös kotieläintilallisten säännöllisesti kohtaamiin sidosryhmiin. Kotieläintuotantoa harjoittava viljelijä, jolla on riittävä määrä eläimiä ja MYEL-eläkevakuutus, on oikeutettu 26 maksuttomaan vuosilomapäivään. Lomatoimi järjestää viljelijälle lomittajan hoitamaan eläimiä loman ajaksi tai halutessaan viljelijä voi käyttää yksityistä lomituspalveluyrittäjää, jolle kunta maksaa korvauksen lomituksesta. Vuosiloman lisäksi viljelijällä on mahdollisuus saada sijaisapulomitusta esimerkiksi sairastuttuaan tai äitiysloman ajaksi. Sijaisapulomitus on viljelijälle maksullista palvelua. (Mela 2016.)

Tuotannon eri vaiheissa viljelijät käyttävät eri organisaatioiden tarjoamia neuvontapalveluja esimerkiksi tuotannon kehittämiseen tai seurantaan liittyen. Tiedotusta ja neuvontaa tekeviä eri ammattiryhmien edustajia viljelijät tapaavat työssään vaihtelevasti tuotantosunnasta ja viljelijöiden omasta aktiivisuudesta riippuen. Eri organisaatioiden tuotantoneuvojat voivat auttaa maatilan kirjanpidon laatimisessa, erilaisten suunnitelmien ja laskelmien tekemisessä, sekä tukien hakemiseen liittyvissä asioissa. Neuvontapalveluja tarjoaa esimerkiksi ProAgria, joka on valtakunnallinen viljelijöiden talous-, viljely- ja investointisuunnittelua sekä tukineuvontaa tekevä ammattilaisorganisaatio. Maaseu-

turahaston Neuvo2020-rahoitusjärjestelmän kautta viljelijöillä on mahdollista saada avustusta asian-tuntijapalveluihin esimerkiksi maatalan kehittämiseen ja kilpailukyvyyn parantamiseen, eläinten hyvin-vointi- ja terveysasioihin sekä kasvinsuojeluun liittyvissä asioissa (ProAgria 2018).

Maatalousyrittäjien työterveyshuollon tarkoituksena on tukea viljelijän jaksamista ja työhyvinvointia ennaltaehkäisevästi ja mahdollistaa tarvittaessa kuntoutuksiin pääsyn. Työterveyshuoltoon kuuluvat terveystarkastukset, jotka tehdään työterveyshuollon asiakkaille kahden vuoden välein. Myös tilä-käynnit, joissa tarkastellaan maatalan työolosuhteita ja työtapoja ovat osa viljelijöiden työterveys-huoltoa. Terveystarkastusten ja tiläkäynneillä tehtyjen havaintojen perusteella työterveyshoitaja ja lääkäri keskustelevat asiakkaan kanssa parannusehdotuksista. (Mela 2017a.) Työterveyshuoltoon kuuluu noin 40% MYEL-vakuutetuista (Mela 2018).

Myös pankit, joiden kanssa hoidetaan rahoitusasioita ja vakuutusyhtiöt, jotka vakuuttavat maatalan yritystoiminnan ja viljelijät, ovat tärkeitä sidosryhmiä. Verohallinnon työntekijöiden kanssa viljelijät asioivat nykyään enää harvoin henkilökohtaisesti toimintojen siirryttyä pääsääntöisesti sähköiseen muotoon. Kuntien maaseutuasiamiehet edustavat maataloushallintoa ja hoitavat esimerkiksi viran-omaistiedotusta sekä maataloustukien maksatukseen liittyviä asioita.

Valvontaviranomaisilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka valvovat esimerkiksi maatalouden tukijärjestel-män ja eläinsuojelumääräysten toteutumista ja noudattamista. Eläinsuojelumääräykset perustuvat eläinsuojelulakiin (Eläinsuojelulaki 1996) ja eläinsuojeluasetukseen (Eläinsuojeluastus 1996). Alue-hallintoviraston (AVI) valvontaeläinlääkärit valvovat EU-tukien saannin edellytyksenä olevien ehtojen noudattamista kotieläintiloilla (AVI 2013). Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) ja Maaseutuvirasto (Mavi) hallinnoivat yhdessä maataloustukien hakemiseen, maksatukseen ja valvon-taan liittyviä tehtäviä (ELY-keskus 2018, Mavi 2018a). Valvontaviranomaisten tekemät tukitarkastuk-set maatiloilla aiheuttavat kokemuksemme mukaan paineita ja stressiä monille viljelijöille.

2.4 Kansainvälistä vertailua viljelijöiden vaikeuksista ja tuen tarpeesta

Etsiessämme teoria-aineistoa tähän työhömmе haimme myös kansainvälisiä lähteitä, koska halu-simme selvittää, miten muualla maailmassa viljelijöiden tuen tarvetta on tutkittu. Meitä kiinnosti, että onko esimerkiksi mahdollisimman pitkään omin avuin selviäminen pelkästään suomalainen ilmiö. Tutustuimme muiden maiden viljelijöiden hyvinvointia tukeviin hankkeisiin ja järjestelmiin lähinnä Iso-Britanniassa julkaistun tutkimuksen (Naik 2016) avulla.

Tutkija oli kiertänyt Iso-Britannian lisäksi Irlannissa, Ruotsissa, Suomessa ja Tanskassa sekä Austra-liassa ja Uudessa-Seelannissa tutustumassa viljelijöiden stressiin, masennukseen ja mielenterveys-asioihin yleensä sekä niihin vaikuttaviin tekijöihin ja eri maiden lähestymistapoihin näiden haasteiden kohtaamisessa. Kaikilla tutkimuksen mailla on omat erityispiirteensä maataloudessa, mutta yhteistä niille on, että viime vuosina niissä kaikissa on herätty huomaamaan viljelijöiden heikentynyt hyvin-vointi. Mielenterveysongelmista ja jaksamisesta on alettu puhua enemmän julkisesti viimeistään siinä vaiheessa, kun on huomattu itsemurhien lisääntyneen viljelijöillä. (Naik 2016, 3–4.)

Australia ja erityisesti Uusi-Seelanti ovat tutkimuksen mukaan edelläkävijöitä ennaltaehkäisevien hyvinvointihankkeiden käynnistäjinä. Esimerkiksi uusiseelantilainen Farmstrong -hanke tarjoaa neuvoja ravitsemukseen, liikuntaan, lepoon, henkisen ja fyysisen kestävyyskehittämiseen sekä vapaa-ajan järjestämiseen. Vertaistukiryhmiä pidetään molemmissa maissa tärkeinä tuen lähteinä. (Naik 2016, 15–18.) Tärkeänä tekijänä jaksamisen kannalta tutkija pitää maatalon töistä irtautumista ja säännöllisiä lomia. Useimmissa maissa tilapäistyövoiman järjestäminen loman ajaksi on vaikeaa. Tutkija kehui Suomea lomitusjärjestelmää, jonka avulla kotieläintilalliset voivat lomailla tilan ulkopuolella. (Naik 2016, 43–44.)

Löysimme myös irlantilaiset verkkosivut (Teagasc 2018), joilla on paljon materiaalia viljelijöiden haastaviin tilanteisiin ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyen. Irlantilaisten näkemykset viljelijöiden hyvinvointiasioissa ovat samankaltaisia suomalaisten kanssa. Maidemme maataloudessa on muutenkin paljon yhtäläisyyksiä, esimerkiksi tilakoot ja perhevilmeliin perustuva yrittäminen muistuttavat toisiaan. Irlantilaisten suurena haasteena on tällä hetkellä tärkeimmän vientimaan, Iso-Britannian, valmisteilla oleva ero Euroopan Unionista eli niin sanottu Brexit. Se aiheuttaa viljelijöille samantapaisia vaikeuksia kuin suomalaisviljelijät ovat kohdanneet viime aikoina Venäjän viennin tyrehtyttyä kansainvälisten kauppapakotteiden takia. Irlantilainen neuvonta- ja tutkimuslaitos Teagasc on tehnyt laajan strategian tulevaisuuden turvaamiseksi (Teagasc 2017b). Teagasc ja mielenterveyttä edistävä järjestö Mental Health Ireland ovat myös tehneet viljelijöille oppaan (Teagasc 2017a), josta löytyy kattavasti tietoa ongelmista, joita viljelijät voivat kohdata, ja paikoista tai tahoista, joihin voi ottaa yhteyttä avun saamiseksi.

Myös Norjassa on havaittu ahdistuneisuuden ja masennuksen lisääntyneen viljelijöillä. Maatalouden rakennemuutos ja talouden vaihtelut ovat norjalaistutkimuksen mukaan lisänneet viljelijöiden epävarmuutta. Lisääntyneestä tarpeesta huolimatta norjalaisviljelijät hakeutuvat muita ammattiryhmiä haluttomammin mielenterveyspalveluihin. Häpeäleima on edelleen voimakas, mistä osaltaan kertoo kohonnut itsemurhariski viljelijöiden keskuudessa. (Torske, Hilt, Glasscock, Lundqvist ja Krokstad 2016.)

Näiden tutkimusten perusteella näyttäisi siltä, että maasta ja maanosasta riippumatta viljelijöiden vaikeudet ovat samantyyppisiä. Yksin selviytyminen mahdollisimman pitkälle vaikuttaa olevan universaali ajatus viljelijöiden keskuudessa. Erityisesti henkisen avun hakemisen kynnyks on kaikkialla korkea.

3 VOIMAA ARKEEN -HANKE

Maa- ja metsätaloustuottajien Keskusliitto MTK on maanviljelijöiden, metsänomistajien ja maaseutuyrittäjien ammatti- ja etujärjestö. Keskusjärjestön toiminta-ajatuksena on edistää jäsentensä taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia sekä maaseutuvaramallisuuden kestävä ja taloudellista käyttöä sekä hoitoa. (MTK 2017.) Hyvinvoinnin edistämiseksi MTK:n alueelliset liitot ovat perustaneet erilaisia hankkeita. Pohjois-Savon alueella on käynnissä MTK Pohjois-Savon hallinnoima Voimaa arkeen -hanke, jonka projektipäällikkönä ja hanketyöntekijänä toimii sosionomi Niina Suorsa. Suorsa vastaa hankkeeseen liittyvistä asiakaskäynneistä ja koulutuksista.

Hankkeen alkuperäisenä tavoitteena on ollut auttaa viljelijöitä ennaltaehkäisemään työssä väsymistä ja huomaamaan uupumisen merkkejä. Suorsan (2017-10-04) mukaan hankkeeseen liittyvillä asiakaskäynneillä hän on kuitenkin joutunut usein auttamaan ja neuvomaan jo hyvin syvällä kriisissä olevia viljelijöitä. Ennaltaehkäisevään työhön ei ole hänen mukaansa juurikaan ollut aikaa, vaan työ on painottunut akuutissa kriisissä olevien tukemiseen ja ohjaamiseen. Vuoden 2017 loppuun mennessä hankkeessa oli ollut mukana 145 tilaa. Lokakuussa 2018 hankekauden loppuessa mukana oli ollut 190 tilaa ja 13 organisaatiota (Suorsa 2018-10-28).

Voimaa arkeen -hanke päättyy 31.10.2018, mutta saa välittömästi jatkoa, kun uusi Voimaa arkeen II -hanke käynnistyy. MTK-Pohjois-Savo on saanut myönteisen rahoituspäätöksen uudelle hankkeelle Euroopan sosiaalirahastosta. Hankkeen kustannuksiin osallistuvat myös kaikki pohjoissavolaiset kunnat ja se kestää vuoden 2020 loppuun asti. Hankkeen tavoitteena on viljelijöiden elämän- ja muutoksenhallinnan tukeminen maatalouden nopean rakennemuutoksen keskellä. Hanke auttaa heitä jaksamiseen, työkykyyn ja talouteen liittyvissä haasteissa esimerkiksi tuotantoa laajennettaessa tai yrittäjyydestä luopumista suunniteltaessa. Henkilökohtainen neuvonta, jossa huomioidaan sekä yrittäjä, että siihen kuuluvat ihmiset kokonaisuutena, on tulevan hankkeen toiminta-ajatuksena. Hankkeen tavoitteena on myös edistää viljelijöiden ja sidosryhmien välistä ymmärrystä järjestämällä erilaisia tilaisuuksia elämäntilanteeseen ja puheeksi ottamiseen liittyen. Hankkeessa pilotoidaan palveluohjausmallin kehittämistä viljelijöitä tukevaksi toimintamalliksi muutostilanteissa muutostilanteiden avulla. (MTK 2018.)

Asiakaskäynnillä hanketyöntekijä selvittää viljelijän kokonaistilanteen ja he etsivät yhdessä ratkaisuja ja apua esille tulleisiin ongelmiin. Tarvittaessa työntekijä ottaa viljelijän suostumuksella suoraan yhteyttä esimerkiksi neuvontajärjestöön, mielenterveyspalveluun tai juridista apua antavaan palveluntarjoajaan. Hanketyöntekijän tärkeänä tehtävänä on antaa henkistä tukea vaikeuksissa olevalle viljelijälle ja koordinoita tarvittavien tukitoimien saantia silloin, kun viljelijän omat voimavarat eivät riitä. (Suorsa 2017-10-04.)

Voimaa arkeen -hanke tekee yhteistyötä Maatalousyrittäjien eläkelaitos Melan kanssa. Mela hoitaa viljelijöiden lakisääteiset työeläke- ja työturvamavakuutukset, maatalouslomituksen sekä antaa työhyvinvointi- ja työturvallisuusopastusta. Vuoden 2017 alussa Mela käynnisti viljelijöiden tuke-

miseksi Välitä viljelijästä -projektin. Projektin kautta voidaan tarjota viljelijöille välitöntä apua jaksamisen tueksi. Haastavassa tilanteessa olevilla viljelijöillä on mahdollisuus saada enintään 500 euron ostopalvelusitoumus asiantuntija-avun hankkimiseksi. Mela voi myöntää ostopalvelusitoumuksen omien alueellisten Välitä viljelijästä -projektityöntekijöidensä ja maakunnallisten hyvinvointihankkeiden työntekijöiden suosituksesta. Voimaan arkeen -hankkeen hanketyöntekijä vastaa Pohjois-Savon alueella ostopalvelusitoumussuositusten laatimisesta asiakaskäynneillään. (Mela 2018d).

4 SOSIAALINEN TUKEA

Tässä tutkimuksessa käytämme taustateorianaa sosiaalisen tuen teoriaa. Sosiaalinen tuki on moniulotteinen käsite eikä sille löydy yhtä yksiselitteistä määritelmää. Eri tutkijoiden määritelmät poikkeavat toisistaan lähestymistavaltaan tai painopisteiltään. Uudetkin kirjoitukset aiheesta viittaavat samoihin tutkimuksiin aina 1970-luvulle asti, joten aihe ei ole uusi, vaikka on mielestämme hyvin ajankohtainen.

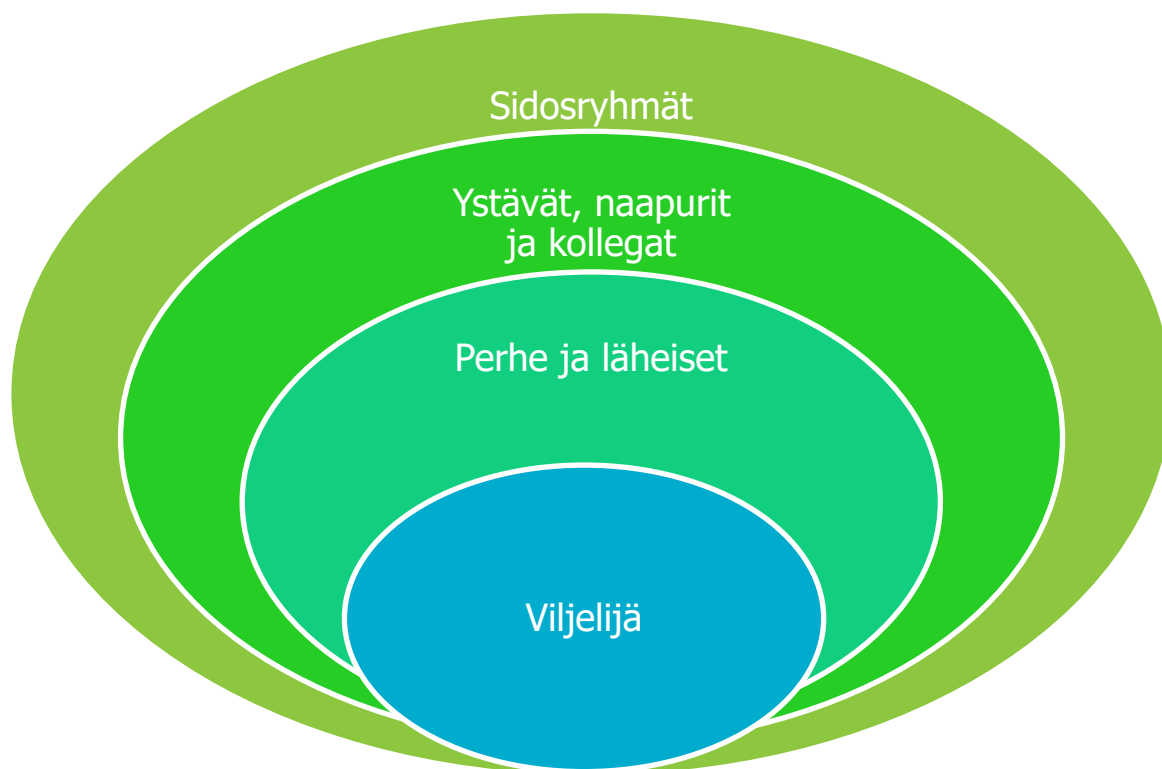
Tutkijasta tai painotuksesta riippumatta sosiaalinen tuki liittyy aina vuorovaikutukseen ja siinä on mukana kokemuksellinen ulottuvuus (Metteri ja Haukka-Wacklin 2004, 55). Cobbin mukaan sosiaalinen tuki mahdollistaa kriisistä selviytymisen ja muutoksiin mukautumisen. Sosiaalinen tuki suojaa ihmistä muutoksissa ja siirtymissä elämänvaiheesta toiseen. Ihmisen tieto siitä, että on rakastettu ja että toiset välittävät hänestä, sekä yhteisöön kuulumisen ja arvostetuksi tulemisen tunne ovat sosiaalisen tuen perusta. (Cobb 1976, 300–310.) Yksilötasolla sosiaalinen tuki merkitsee siis hyväksyntäksi tulemisen tunnetta ja käsitystä omasta merkityksellisyydestä ja yhteenkuuluvuudesta muiden kanssa. Henkilökohtaisen hallinnan tunne on tärkeä perusta, jonka avulla kokemus tuen saamisesta voi syntyä. Tuen tavoitteena on lisätä elämänhallinnan tunnetta ja toimia selviytymiskeinoja lisäävänä voimavarana. (Mikkola 2006, 25–30.) Sosiaalinen tuki on tärkeää ihmisen niin fyysisen, psyykkisen kuin sosiaalisenkin hyvinvoinnin ja selviytymisen kannalta. Tuen vaikuttavuuden ja tehokkuuden kannalta tärkeää on sen oikea-aikaisuus. (Kumpusalo 1991, 16–17.)

Eri tutkijat jakavat sosiaalisen tuen muodot kahdesta viiteen eri luokkaan. Me käytämme tässä työssä Comptonin, Galawayn ja Cournoyerin (2005, 259) nelijakoa. He ovat luokitelleet sosiaalisen tuen tiedolliseen (informational), emotionaaliseen (emotional), välineelliseen (instrumental) ja yhteisön (affiliational support) tukeen.

Tiedollisella tuella tarkoitetaan erilaisten tietojen ja taitojen välittämistä. Siihen kuuluu neuvonta ja opastaminen vaihtoehtojen etsimisessä ja valinnassa haastavassa tilanteessa. Emotionaalinen tuki mahdollistaa sellaisen tunteen, että henkilön on turvallista ilmaista tunteitaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Compton ym. 2005, 259.) Rakkaus, kannustaminen ja empatian osoittaminen ovat emotionaalisen tuen muotoja (Kumpusalo 1991, 14). Välineellinen tuki voi olla rahaa, tavaroita tai palveluita (Compton ym. 2005, 259; Kumpusalo 1991, 14). Yhteisön tuella henkilö voi tuntea olevansa arvostettu ja kokea kuuluvansa tiiviisti johonkin ryhmään (Compton ym. 2005, 259).

Tuki voidaan luokitella epäviralliseen ja viralliseen tukeen tuen tarjoajan mukaan (Kumpusalo 1991, 16; Cobb 1976, 301–302). Maallikoiden antama tuki on epävirallista ja ammattilaisten tai viranomaisten tuki virallista sosiaalista tukea (Kylmänen 2014, 12–13). Viljelijöiden saamaa sosiaalista tukea voidaan kuvata myös tuen tasojen avulla (kuvio 2). Viljelijöiden sosiaalisen tuen tarjoajista lähimpiä ovat yleensä perhe ja muut läheiset, joilta he saavat pääasiassa emotionaalista tukea. Joillakin lähimpinä tuen tarjoajina voivat olla ystävät, naapurit tai kollegat, joilta saatu tuki voi olla sekä yhteisön tukea, että emotionaalista tukea. Joskus viljelijä voi olla melko eristäytynyt muista esimer-

kiksi tilan syrjäisen sijainnin takia, ja silloin lähin tuki voi olla joku sidosryhmien edustajista. Sidosryhmiltä viljelijät saavat välineellistä, tiedollista ja jossakin tilanteessa myös emotionaalista tukea. Yleensä ihmiset haluavat ottaa tukea vastaan vain henkilöiltä, joista he pitävät, jolloin tuki on myös tehokkaampaa kuin ei-toivottu tuki (Vangelisti 2009, 43). Sosiaalisessa tuessa ei ole kyse vain konkreettisesta avusta, vaan auttajan asenne ja suhtautuminen ovat tärkeässä asemassa avun hyväksymisessä (Hiilamo 2011, 107).

KUVIO 2. Viljelijän sosiaalisen tuen tasot

Viljelijöiden palvelut keskittyvät nykyisin eri sidosryhmien toteuttamaan tiedotukseen ja neuvontaan. Perinteisen asiantuntijuutta korostavan mallin mukaisesti eri ammattiryhmien edustajat toimivat omilla alueillaan eikä yhteistyötä juurikaan tehdä (Helminen ja Sukula-Ruusunen 2017, 55). Viime aikoina on kuitenkin tullut esille, että viljelijöiden haasteet voivat olla niin monitahoisia, että pelkkä tiedotus tai neuvonta ei riitä. Selvitäkseen haastavista tilanteista jotkut viljelijät tarvitsisivat yksilöllistä ohjausta, jossa heidän tilanteensa selvitetään kokonaisvaltaisesti. Kertomalla elämästään ja vaikeuksistaan luotettavalle ulkopuoliselle viljelijät pystyvät itsekkin hahmottamaan tilanteensa paremmin kuin yksin pohtiessaan. Ulkopuolisen ajatukset ja näkemykset asiasta auttavat tarkastelemaan tilannetta eri näkökulmasta. (Suorsa 2017-10-04.)

Haastavissa tilanteissa olevat viljelijät tarvitsevat paitsi henkistä tukea, myös käytännön apua tarvittavien palveluiden saamiseksi. Riittävän ajoissa saatu ohjaus voisi ennaltaehkäistä tilanteen kriisitymistä. (Suorsa 2017-12-12.) Ohjauksessa keskeistä on asioiden selventäminen ja toiminnan suunn

nittelu sekä toivon ja tuen antaminen (Peavy 1999, 24–27). Päätöksentekoprosessissa ohjaajan tehtävä on paneutuvalla kuuntelemisella asiakasta kunnioittavassa yhteistyössä auttaa asiakasta vastuunottamisessa (Peavy 1999, 126).

Suorsan (2017-10-04) mukaan ratkaisukeskeisyys ja dialogisuus ovat myös keskeisessä osassa vaikeuksissa olevien viljelijöiden kohtaamisessa. Dialogissa pinnallisen keskustelun sijaan pyritään vuoropuheluun, jossa yhdessä ajattelemalla ja tutkimalla etsitään uusia näkökulmia asioihin (Peda 2018). Ratkaisukeskeisessä toiminnassa ongelmien myöntäminen ja niistä puhuminen on sallittua. Asiakas pyritään kohtaamaan kokonaisvaltaisesti ja häntä kuullaan oman elämänsä asiantuntijana. Työntekijä ei esitä valmiita näkemyksiä asiakkaan ongelmista ja niiden ratkaisutavoista. Asiakasta kuullen, hänen arvojaan ja näkemyksiään kunnioittaen, etsitään yhdessä ratkaisuja ongelmiin. (Rönkkö 2008, 172–173.)

5 TUTKIMUKSEN SUUNNITTELU

Työmme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimustyö, jossa tavoitteena on kuvata aitoa, moninaista elämää. Laadullisella tutkimuksella pyritään yleensä löytämään uutta tietoa tutkittavasta aiheesta aiemman teorian testaamisen sijaan. (Hirsijärvi, Remes ja Sajavaara 2014, 161.) Aineistonkeruun menetelminä kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositetaan menetelmiä, joissa tutkittavien näkökulmat saadaan esille. Usein käytetään erilaisia haastatteluja, kyselyitä tai havainnointia. (Hirsijärvi ym. 2014, 164.)

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan, ymmärtämään ja tulkitsemaan erilaisia ilmiöitä. Tutkimuksella ei tavoitella yleistettävää, tilastollista totuutta tai teoriaa. Tutkimuksen kannalta on tärkeää, että tutkimukseen osallistuvilla on riittävästi tietoa tai kokemusta tutkittavasta ilmiöstä tai asiasta. Siksi tutkittavia ei valita satunnaisotannalla vaan harkinnanvaraisesti. Tiedon ja kokemuksen lisäksi yhtenä valintaperusteena voidaan pitää myös itsensä ilmaisemisen taitoa. Näin varmistetaan riittävän tutkimusaineiston saanti esimerkiksi haastattelututkimuksessa. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 98–99.)

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite

Tutkimuksemme tarkoitus oli saada tietoa, millainen on haastavassa tilanteessa olevan viljelijän tuen tarve viljelijän omasta sekä viljelijöitä työssään kohtaavien sidosryhmien edustajien näkökulmasta. Työmme tavoitteena oli saada viljelijöiden ääni kuuluville haastatteleamalla heitä sekä edistää hanke- tai projektityötä pysyvämmän toimintamallin kehittämistä viljelijöiden tukemiseksi. Viljelijöiden vaikeuksien kuvaamisella haluamme lisätä avointa keskustelua nykytilanteesta ja siten madaltaa kynystä avun hakemiseen.

Toivomme, että työmme voisi lisätä ymmärrystä viljelijöiden toimintaympäristöstä ja siihen liittyvistä haasteista sekä osaltaan edesauttaa yhteistyön kehittämistä eri toimijoiden välillä. Opinnäyte-työmme toimeksiantaja voi käyttää tutkimuksestamme saatua materiaalia koulutusten ja tapahtumien suunnitteluun. Tutkimustamme voidaan mahdollisesti hyödyntää myös Voimaa arkeen -hankkeen vaikuttavuuden arvioinnissa.

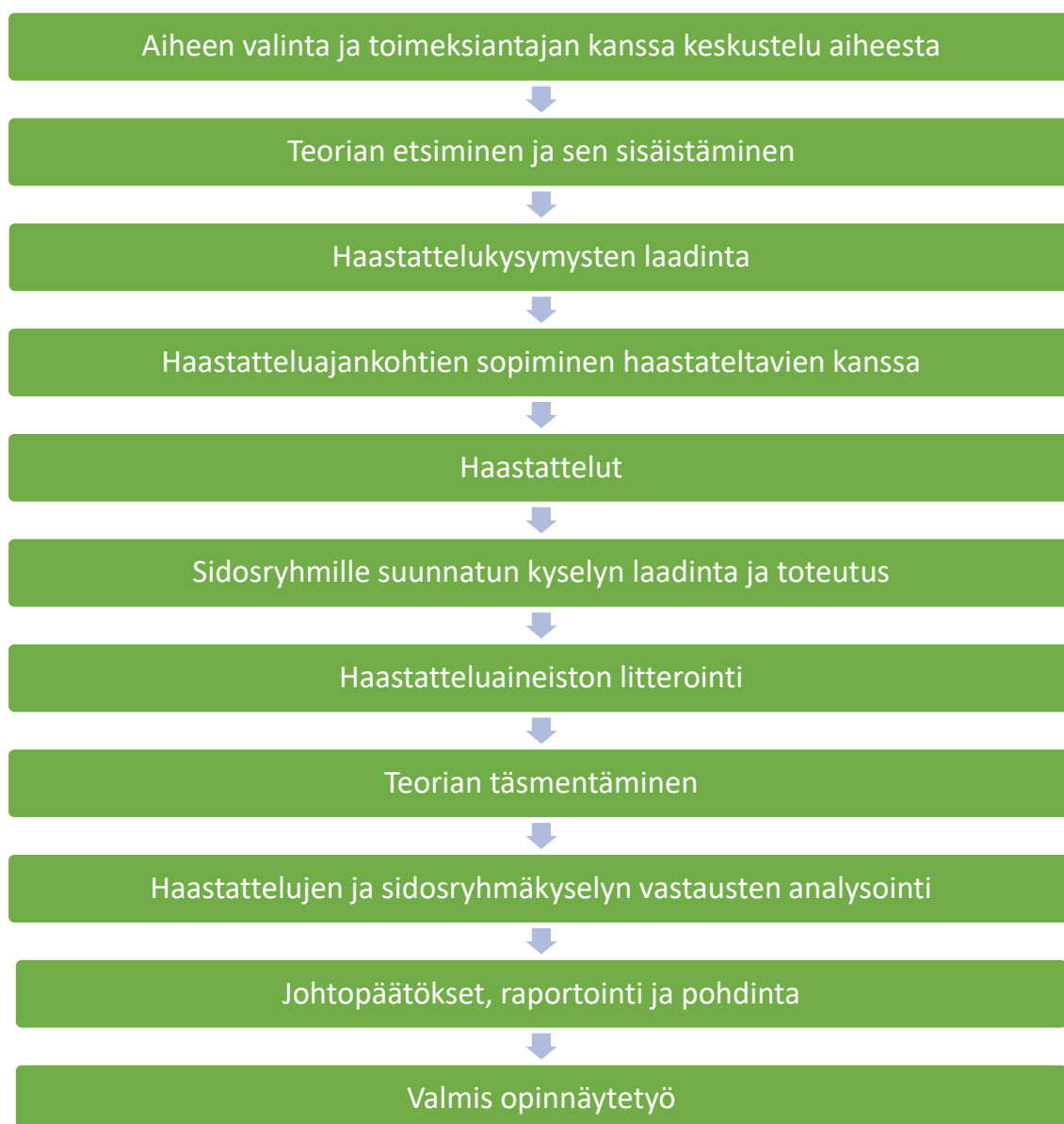
5.2 Tutkimuskysymykset ja kohderyhmän valinta

Tutkimuskysymyksiä pohtiessa keskustelimme niistä sekä toimeksiantajan että ohjaajien kanssa. Käytimme apuna hankkimaamme teoriatietoa ja omaa kokemuseräistä tietoa aiheesta. Lopullisesti tutkimuskysymykset muotoutuivat tutkimuksen edetessä kerätyn tutkimusmateriaalin mukaan. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan tuottaa uusia näkökulmia tutkittavasta aineistosta eikä pelkästään todentaa tutkijan ennalta määrittelemiä oletuksia, mikä mahdollistaa myös tutkimuskysymysten muokkaamisen tutkimuksen aikana (Eskola 2018, 212).

Tutkimuskysymyksiämme ovat:

1. Millaisia tekijöitä on viljelijöiden vaikeuksien taustalla?
2. Millaista tukea haastavassa tilanteessa olevat viljelijät toivoisivat saavansa?
3. Miten viljelijöitä työssään kohtaavat eri ammattiryhmien edustajat tunnistavat haastavassa tilanteessa olevien viljelijöiden tuen ja ohjauksen tarpeen?

Tutkimuskysymyksiimme päätimme etsiä vastauksia ensisijaisesti haastatteleamalla viljelijöitä ja lisäksi selvittämällä viljelijöitä työssään kohtaavien ammattilaisten näkemyksiä kyselyn avulla. Tutkimuksen pääpaino oli viljelijöiden haastatteluissa ja heidän äänensä kuuluviin tuomisessa. Näkökulman laajentamiseksi halusimme kysyä myös eri sidosryhmien näkemyksiä ja kokemuksia haastavassa tilanteessa olevien viljelijöiden kohtaamisesta. Tutkimus eteni vaiheittain kuvion 3 mukaisesti.

KUVIO 3. Työn toteutuksen vaiheet

5.3 Aineistonkeruumenetelmät

Haastattelu on yksinkertainen ja joustava menetelmä tutkimusaineiston keräämiseen. Tuomen ja Sarajärven mukaan halutessamme tietoa jostain ilmiöstä, on perusteltua kysyä asiaa asianosaiselta. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 84–85.) Haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne, jossa kaksi ihmistä tapaa toisensa. Haastattelulla pyritään keräämään tietoa ja se on ennalta suunniteltua ja tavoitteellista (Hirsijärvi ja Hurme 2009, 42–43.)

Tutkimuksemme aineistonkeruumenetelmäksi valitsimme teemahaastattelun. Tässä menetelmässä haastattelun aihepiirit ja teema-alueet on etukäteen rajattu (Eskola, Lähti ja Vastamäki 2018, 29). Haastattelu etenee valittujen teemojen ja tarkentavien kysymysten avulla. Teemat perustuvat siihen, mitä tutkittavasta ilmiöstä tiedetään jo ennalta aiemman tutkimuksen tai kokemuksen perusteella. Aikaisempi tieto ohjaa väistämättä tutkimusta, mutta toisaalta teoreettinen viitekehys helpottaa ilmiön hahmottamisessa. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 87–89.)

Haastattelun nauhoittaminen vapauttaa haastattelijan vastausten kirjaamisesta haastattelutilanteessa, mikä mahdollistaa luonnollisen keskustelutilanteen syntymisen. Haastatteluaineisto aukikirjoitetaan tekstimuotoon eli litteroidaan myöhemmin. Nauhoitetun aineiston litteroinnissa voidaan haluttaessa kirjata myös tunnetiloja ja äänenpainoja toisin kuin suoraan tekstimuotoon kirjoitetuissa haastatteluissa. (Kananen 2015, 152.)

Kysely on yksi tapa kerätä aineistoa, jossa kaikille vastaajille esitetään samat kysymykset. Kyselyssä vastaajajoukko muodostaa otoksen tai näytteen tutkimuksen aiheeseen liittyvästä perusjoukosta. Tällä aineistonkeruumenetelmällä voidaan kasata laaja tutkimusaineisto ja se on myös tehokas menetelmä, jos kysely on suunniteltu huolellisesti. (Hirsijärvi ym. 2014, 193–195.) Tutkimuksemme sidossryhmäkyselyn aineistonkeruumenetelmäksi valitsimme sähköisen kyselyn.

Jos aikoo käyttää sähköistä kyselyä, täytyy etukäteen selvittää, onko kyseinen menetelmä sopiva valitulle kohderyhmälle (Valli ja Perkkilä 2018, 120). Sähköisen kyselyn etu on sen helppous, mutta suurimpana ongelmana on kato eli vastaamattomuus. Kadon määrä riippuu vastaajajoukosta ja sen mielenkiinnosta tutkittavaa aihetta kohtaan. Valmiita kyselypohjia käytettäessä niihin on helppo luoda kysymykset ja vastausten analysointi on yksinkertaista, koska ne voi saada yleensä graafisessa muodossa suoraan raporttiin. (Hirsijärvi ym. 2014, 195–196.)

5.4 Eettiset ja luotettavuus kysymykset

Kun haastattelimme viljelijöitä, jotka olivat käyneet läpi jonkun haastavan elämäntilanteen, oli pyrittävä tunnistamaan heidän mielialansa sekä kyky ja halu käsitellä ja kertoa arkojakin asioita. Emme saaneet painostaa heitä puhumaan asioista, joista he eivät halunneet puhua tai jotka olisivat voineet aiheuttaa tarpeetonta mielipahaa eli sensitiivisyys piti ottaa huomioon haastattelussa. Haastattelun

oli pysyttävä suunnitellussa teemassa eikä se saanut levitä muihin aiheisiin. Kerroimme haastateltaville aikataulusta ja haastattelun tarkoituksesta etukäteen, jotta he osasivat valmistautua tilanteeseen.

Tallensimme keskustelut nauhurilla ja pyysimme siihen suostumuksen haastateltavilta jo silloin kun sovimme ajankohtaa haastattelulle. Nauhoitukset ja litteroinnit säilytämme omilla salasanoilla lukituissa tietokoneissamme ja hävitämme ne asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Litterointivaiheessa käytimme henkilötietojen asemasta keksimiämme tunnistuskoodeja tietosuojan varmistamiseksi, esimerkiksi I1 ja E1 haastateltavan sukupuolen ja haastattelujärjestyksen mukaan.

Tutkimuksen luotettavuuden todentamisen tärkeä osa on itse tutkimusraportti. Tutkija tekee aineistostaan tulkintoja raporttiin. Käsitteellistysten ja tulkintojen todenperäisyyttä voi olla vaikea arvioida. Raportoinnissa tutkija voi antaa lukijalle mahdollisuuden luotettavuuden arviointiin, mikäli aineisto on lukijan nähtävissä. (Kiviniemi 2018, 85–86.) Salassapitovelvollisuuden takia emme voi julkaista aineiston analysointivaiheessa luokitteluun käytettyjä alkuperäisilmaisuja, joten tutkimuksen luotettavuutta ei lukija voi siltä osin arvioida.

Tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset on julkistettava sellaisessa muodossa, että haastateltavat eivät ole niistä tunnistettavissa. Tutkimuksessa ei ole tarkoitus tuoda yksittäisen viljelijän ongelmia esille, vaan esimerkkien avulla lisätä tietoa viljelijöiden tilanteesta. Vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus on ehdoton tutkimuksen kaikissa vaiheissa, koska käsittelemme haastateltavien henkilökohtaisia tietoja. Tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä koskemaan kaikkia viljelijöitä, koska otanta on pieni. Myös se, että haastateltavat olivat projektipäällikön valitsemia, eikä satunnaisesti valittuja voi vaikuttaa tuloksiin. Kyselytutkimuksen osalta luotettavuuteen vaikuttaa saatujen vastausten määrä.

Taustatietoa etsiessämme käytimme mahdollisuuksien mukaan alkuperäisiä lähteitä. Varmistimme käyttämiemme lähteiden luotettavuuden. Pyrimme myös etsimään mahdollisimman uutta tietoa aiheesta. Emme plagioi toisten tekstiä ja merkitsimme käyttämämme lähteet tekstiin lähdeviitteillä.

6 VILJELIJÄHAASTATTELUT

Keskustelimme sopivasta haastateltavien määrästä työmme ohjaajan ja toimeksiantajan kanssa sekä selvitimme asiaa myös kirjallisuudesta. Saimme vastaukseksi, että opinnäytetyössä resurssit huomioiden sopiva haastateltavien määrä on 6–8 henkilöä (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 97–99). Tutkimuksen aloitustapaamisessa toimeksiantajan kanssa sovimme, että hän etsii haastateltavat Voimaa arkeen -hankkeen kautta. Haastateltavia valitessa toimeksiantaja informoi viljelijöitä mahdollisuudesta osallistua tutkimukseemme haastateltavana MTK Pohjois-Savon, Voimaa arkeen -hankkeen ja Maajussit -ryhmän Facebook -sivuilla. Viestissä kerrottiin opinnäytetyöstä ja haastattelujen tarkoituksesta. Sitä kautta ei kuitenkaan ilmoittautunut ketään haastattelusta kiinnostunutta.

Haastateltaviksi valikoitui seitsemän viljelijää eri puolilta Pohjois-Savoa. Haastattelimme sekä naisia että miehiä. Tuotantosunnista oli edustettuina lypsykarja-, emolehmä-, vilja- ja hevostiloja. Kaikki haastattelemamme viljelijät ovat olleet Voimaa arkeen -hankkeen asiakkaina. Heillä on ollut elämässään erilaisia vaikeuksia ja kriisejä, mutta he ovat jo päässeet elämässään eteenpäin. Uskomme, että vaikeuden kohdattuaan ja selviytyttyään siitä, ihmisen on helpompi kertoa kokemastaan elämäntilanteesta kuin akuutissa kriisissä olevan. Valintaan vaikutti myös se, miten avoimesti viljelijät olivat puhuneet asioistaan Suorsan tilakäynneillä. Tarkoituksena ei ollut valita pelkästään hankkeesta hyötynneitä viljelijöitä, vaan mukaan haluttiin saada myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät mielestään ole saaneet merkittävää apua tai hyötyä hankkeesta. Suorsa otti ensin yhteyttä mahdollisiin haastateltaviin ja saatuaan heidän suostumuksensa, antoi heidän yhteystietonsa meille.

6.1 Haastattelujen toteutus

Haastattelukysymysten (liite 1) laadinnassa käytimme omaa kokemuseräistä tietoamme aiheesta apuna teoriatiedon lisäksi. Jaoimme kysymykset neljään teemaan: taustatiedot, Voimaa arkeen – hankkeeseen osallistuminen, viljelijän oman roolin merkitys haastavasta tilanteesta selviytymisessä sekä ulkopuolisten suhtautuminen vaikeuksiin ja niistä puhumiseen. Teemahaastattelulle on ominaista, että haastattelu ei etene yksityiskohtaisten kysymysten mukaan, vaan keskustelunomaisesti keskeisten teemojen avulla. Haastattelukysymyksiä käytetään vain tukena varmistamaan, että kaikista teemoista keskustellaan haastattelun aikana. (Hirsjärvi ja Hurme 2009, 48.)

Otimme yhteyttä haastateltaviin puhelimitse ja sovimme haastatteluajan ja -paikan. Samalla kerroimme tutkimuksen tarkoituksesta ja haastattelun toteutuksesta. Pyysimme haastateltavilta etukäteen luvan nauhoittaa haastattelut. Kerroimme myös, että tutkimukseen osallistuminen tapahtuu anonymisti ja meillä on vaitiolovelvollisuus haastattelun aikana esille tulleista asioista.

Teimme haastattelut huhti- ja toukokuussa 2018 ennen kuin maatiloilla alkoivat kevään peltotyöt. Haastattelut tehtiin pääasiassa haastateltavien kotona, missä haastateltavat saivat itse valita paikan, joka tuntui parhaalle ja luontevalle haastattelun onnistumisen kannalta. Haastateltavalle tuttu paikka antaa mahdollisuuden onnistuneeseen haastatteluun (Eskola, Lähti ja Vastamäki 2018, 34). Useimmiten haastattelupaikka oli keittiönpöydän ääressä, mutta myös navetan toimistossa ja Savonian

tiloissa tehtiin haastatteluja. Toteutimme kaikki haastattelut yksilöhaastatteluina, jotta haastateltavat saivat vapaasti kertoa oman näkemyksensä asiasta. Teimme haastatteluja sekä yksin että kahdestaan. Varasimme aikaa noin kaksi tuntia yhtä haastattelua kohden.

Haastattelun aluksi kerroimme aiempaa puhelinkeskustelua tarkemmin tutkimuksen tarkoituksesta sekä salassapito- ja vaitiolovelvollisuudesta, tutkimuksen julkaisusta ja muista tutkimukseen liittyvistä asioista. Olimme etukäteen pyytäneet nauhoitusluvan, mutta kerroimme vielä tarkemmin nauhoitteiden käyttämisestä, säilyttämisestä ja tuhoamisesta. Kerroimme myös, että käsittelemme haastatteluaineistoa työssämme niin, että valmiista opinnäytetyöstä ei yksittäistä viljelijää tai tilaa ole mahdollista tunnistaa.

Haastattelun johdattelun välttämiseksi on hyvä tapa antaa haastateltavien kertoa alussa vapaasti mitä ajatuksia heille herää teema-alueista, miten he kuvailevat aihepiiriä ja mitä asioita he pitävät tärkeinä tuoda esiin. Lopuksi haastattelua voidaan tarkentaa kysymyksillä, jos joku asia jäi haastattelijalle epäselväksi tai jonkin aiheen tarkastelu jäi vähemmälle. Myös haastateltava voi kertoa jotain muuta täydentävää tietoa. (Eskola ym. 2018, 45–46.)

Keskustelun avaamiseksi esitimme haastattelun aluksi haastateltavien taustatietoihin liittyviä kysymyksiä. Pyysimme haastateltavia ensin kertomaan elämästään ja tilanteestaan, mikä vapautti tunnelmaa poistaen alkujännitystä sekä haastateltavilta että haastattelijoilta. Etenimme tekemämme teemahaastattelurungon mukaisesti aihepiiristä toiseen. Käsiteltyjen teemojen järjestys muuttui joissakin tapauksissa, mutta kysymysrunгон avulla pystyimme tarkistamaan, että kaikki teemat käsiteltiin. Kaikki haastattelutilanteet olivat erilaisia. Joillekin haastateltaville omista asioistaan kertominen oli luontevampaa kuin toisille, joiden kanssa etenimme haastattelumaisesti kysymysrungon mukaan. Haastateltavat kertoivat avoimesti tilanteestaan ja haastattelut onnistuivat mielestämme hyvin. Haastattelujen jälkeen keskustelimme havainnoistamme kotimatalla ja pohdimme alustavia tuloksia.

6.2 Haastatteluaineiston analysointi

Aloitimme kerätyn aineiston analysoinnin kuuntelemalla nauhoitukset ja sen jälkeen litteroimme koko aineiston eli kirjoitimme sen tekstimuotoon. Litterointi voidaan tehdä monella tavalla. Nauhoitteista voidaan kirjoittaa pelkkä puhuttu aines tai ottaa mukaan muita vuorovaikutuksen elementtejä, kuten päällekkäinen puhe, puheen sävy, tauot tai äännähdykset. Myös esimerkiksi nauru tai itku voidaan ottaa mukaan litteraatioon. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Yläne ja Paavilainen 2013, 119.) Me kirjoitimme puhutun aineksen sana sanalta ja lisäsimme joitakin tunteiden kuvauksia, kuten naurua tai liikuttumista.

Käytimme litteroinnissa henkilöiden profiloinnissa apuna kirjaimia, kuten haastattelijan nimen etukirjainta tai emäntä E ja isäntä I. Näin saimme eroteltua puheenvuorot ja haastateltavien anonyymiys säilyi tekstissä. Litteroinnin jälkeen kuuntelimme nauhoitteet uudelleen ja korjasimme samalla litteroidusta tekstistä virheet ja lisäsimme puuttuvat sanat. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä 79 sivua.

Ennen varsinaista analysointia luimme aineiston vielä uudelleen. Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 143) mukaan aineisto voi tuntua aluksi sekavalta, ja siksi sitä kannattaa lukea useaan kertaan. Näin aineisto selkiytyy ja siitä alkaa herätä ajatuksia ja kysymyksiä. Aineiston analysointi helpottuu, kun se on tullut kokonaisuutena tutuksi.

Varsinaisessa analyysissä käytimme aluksi aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, joka on yksi laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 103). Aineistolähtöinen sisällönanalyysi jaetaan tavallisesti kolmeen vaiheeseen, jotka ovat pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 122). Pelkistimme aineistoa karsimalla siitä epäolennaisia asioita pois. Pilkoimme aineiston pienempiin osiin teemoittelemalla sen haastattelurungon teemojen mukaan. Teoreettisten käsitteiden luomisen sijaan otimme avuksi teoriaohjaavan analyysin, jossa käytetään tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyä teoriaa apuna, mutta analyysi ei perustu suoraan aiempaan teoriaan (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 109). Pohdimme teemoitellusta aineistosta esille nousseita asioita ja vertasimme niitä ilmiöstä aiemmin hankkimaamme tietoon ja sen perusteella kokosimme tulokset ja teimme niistä johtopäätökset.

6.3 Haastattelututkimuksen tulokset

Haastattelemamme viljelijät olivat eri tyyppisiltä tiloilta ja heidän tarinansa olivat myös hyvin erilaisia. Haastateltavat kertoivat yleensä hyvin avoimesti vaikeuksiinsa johtaneista asioista. Henkisen jaksamisen haasteet olivat kaikkia haastateltaviamme yhdistävä tekijä. Tilanteet, jotka olivat johtaneet vaikeuksiin, vaihtelivat paljon. Talousvaikeudet, jotka johtuivat esimerkiksi tuottajahintojen laskusta, huonojen sääolosuhteiden aiheuttamista sadonmenetyksistä tai eläinten sairastelun aiheuttamasta tuotoksen pienenemisestä, olivat huolena useilla tiloilla. Myös omistusjärjestelyiden ja viranomaisasioinnin hankaluudet, esimerkiksi tukijärjestelmään liittyen, nousivat esille.

Suunnitelmallisuuden puute ja mielenkiinnon väheneminen omaa työtä kohtaan kertoivat viljelijöiden jaksamisongelmista. Joillakin jaksamisongelmat olivat johtaneet masennukseen ja työuupumukseen. Erilaiset vuorovaikutus- ja ihmissuhdeongelmat vaikeuttivat monen elämää. Viljelijän itsensä tai hänen perheenjäsenensä sairastuminen, lähisuhdeväkivalta sekä päihdeongelmat perheessä ja avioero olivat myös joidenkin vaikeuksien taustalla. Kaikki haastateltavamme olivat saaneet apua ongelmiinsa, mutta useimmat olivat viivytäneet avunhakemista mahdollisimman pitkään ja yrittäneet itse selvittää vaikeuksistaan.

”... jos olisi jatkanut yhtään pidemmälle sitten olisin totaalisesti romahtanut.”

”Onko niinku onko tässä mitään järkeä enää, että mä painan 24/7 töitä ja mietin pääni puhki ja murehdin koko ajan, ja niinkun vois olla helpompaa olla muualla töissä.”

”Kun elämässä ei enää ollut kuin se työ ja se koko ajan se riittämättömyyden tunne.”

Osa haastatelluista oli hakenut apua työterveyshuollosta tai oman kunnan mielenterveyspalveluista. Sieltä saatu tuki ei ollut kuitenkaan ollut haastateltavien mielestä riittävää. Syynä tuen riittämättömyyteen he kertoivat olleen joko tarjottujen käyntiaikojen vähyys resurssipulan takia tai henkilökunnan vähäinen tietämys viljelijöiden olosuhteista. Avunsaannin vaikeus ja tuen riittämättömyys oli jonkun mielestä lisännyt epätoivoa.

Kaikki haastateltavat olivat olleet mukana Voimaa arkeen -hankkeessa, josta olivat kuulleet tuttavalta, työterveyshoitajalta tai tuotantoneuvojalta. Kaikki olivat ottaneet itse yhteyttä hanketyöntekijään, joka tuli pian yhteydenoton jälkeen käymään tilalla. Hanketyöntekijä selvitti käynnillään kokonaistilannetta keskustellen viljelijöiden kanssa. Tarvittaessa hän otti viljelijän luvalla jo tiläkäynnin aikana yhteyttä muihin palveluntarjoajiin tai viranomaisiin ja muiden sidosryhmien edustajiin. Viljelijät pitivät tiläkäynnillä saamaansa tukea merkittävänä apuna asioiden eteenpäin viemisessä.

”En tiedä missä olisin niinku tällä hetkellä, ellei tuo hanke ois ollu apuna. Et se oli tosi hyvä juttu.”

”Mistään saa apua ja siinä suhteessa tämä hanke on vielä tärkeempi... jotka pystyy tämän hankkeen kautta löytämään sen verkoston... joka pystyy tukemaan sitä.”

Monella tilalla vaikeudet olivat jo aika suuria siinä vaiheessa, kun apua lähdettiin hakemaan. Avun tarpeen myöntäminen tuntui olevan monelle vaikeaa eikä ongelmista oltu juurikaan puhuttu ulkopuolisille. Jotkut olivat pystyneet toisia avoimemmin kertomaan tilanteestaan esimerkiksi naapurille tai ystävälle, mutta toiset yrittivät viimeiseen asti antaa muille sellaisen kuvan, että kaikki on hyvin. Osalla tilanne on vielä kesken, mutta ulkopuoliseen apuun turvautuminen on tuonut helpotusta.

”En ymmärtänyt lähtee kenellekään puhumaan vaan mä aattelin, että kyllä se tästä.”

Välitä viljelijästä -projektin kautta haastateltavat olivat saaneet hanketyöntekijän suosituksesta 500 euron maksusitoumuksen, jonka useimmiten joku tilan osallisista oli käyttänyt henkiseen tukeen eli lähinnä psykologipalveluihin. Kaikki haastateltavat eivät kokeneet tarvitsevansa henkistä tukea ammattiauttajilta, vaan saivat haluamansa tuen läheisiltään. Liikunta toimi muutamilla tärkeänä stressin ja huolien lievittämiskeinona. Talousongelmien ratkaisemiseksi jotkut haastateltavat olivat ostaneet neuvonta- ja suunnittelupalveluja Neuvo2020 -rahoitusjärjestelmän avulla.

Tilanteiden ratkaisemisessa ulkoisiin tekijöihin, kuten byrokratiaan, sääolosuhteisiin tai muiden osapuolien toimintaan, ei itse pysty vaikuttamaan, mutta päätösten teossa viljelijät pitivät omaa rooliaan tärkeänä. Haastavinta joillekin oli omien virheiden tai väärin valintojen sekä asioiden todellisen tilanteen myöntäminen. Avun hakeminen oli ollut monille pitkä prosessi, mutta asioiden eteneminen oli ollut helpotus. Ulkopuoliseen apuun oli kaikkien ollut helppo luottaa. Erityisesti tuttujen neuvojien apua monet pitivät tärkeänä. Sen sijaan viranomaisten kanssa asioinnista oli negatiivisiakin kokemuksia. Yksinjäämisen tunne neuvotteluissa tuli myös esille.

Osalle omista asioista puhuminen toisille viljelijöille oli vaikeaa, koska häpeän tunne epäonnistumisesta oli niin voimakas. Yksi haastateltava kertoi, että kun hän lopulta oli kertonut tilanteestaan naapurille, oli tälle tullut yllätyksenä, miten huonosti asiat olivat. Vaikeuksien tultua ilmi naapuri oli ollut valmis auttamaan ja tukemaan. Samansuuntaisia kokemuksia oli muillakin haastateltavilla. Jossain tapauksessa naapurien järjestämä talkooapu oli merkityksellinen tuki monella tapaa. Useilla omat läheiset olivat auttaneet kykyjensä mukaan ja kehottaneet hakemaan tilanteeseen apua.

Yleensä haastateltavat olivat saaneet tukea ratkaisuilleen, mutta päinvastaisiakin kokemuksia oli. Ulkopuolisten arvostelu tuntui sitä kokeneista ikävältä, varsinkin jos se perustui arvostelijoiden oletuksiin ja omiin päätelmiin tilanteesta eikä todelliseen tietoon. Joskus ulkopuolisten huoli oli tuntunut ahdistavalta ja se oli lisännyt häpeän tunnetta. Työterveyshuollossa huolen puheeksi ottaminen sen sijaan oli tuntunut helpottavalta. Haastateltavien mukaan työterveyshuollossa keskityttiin useimmiten kuitenkin fyysisten oireiden tutkimiseen ja hoitoon, eikä henkiseen jaksamiseen paneuduttu riittävästi.

Apua hakiessa suhtautuminen ja kohtelu eri paikoissa vaihteli. Asiantuntija-avun, kuten esimerkiksi mielenterveyspalvelujen, hakeminen ei tuntunut sinänsä hankalalta omalta asuinpaikkakunnalta, mutta pienillä paikkakunnilla resurssipula näkyi monessa tapauksessa. Esimerkiksi psykologin vastaanottoaikoja ei ollut saatavilla silloin, kun tilanne oli ollut akuutti. Asiantuntemusta ja ymmärrystä ei myöskään aina ollut viljelijöiden ongelmiin riittävästi.

Vertaistuen vastaanottamista jotkut pitivät helpompana tuntemattomilta, esimerkiksi muilla paikkakunnilla järjestettävissä viljelijätapaamisissa, kuin tutuilta lähiseudulla. Verkostoitumista toisten viljelijöiden kanssa monet pitivät tärkeänä keinona tiedon jakamisessa. Vaikeuksien käsittelemistä julkisuudessa osa piti hyvänä siksi, että viljelijät hakisivat ajoissa apua, kun tieto avunsaantimahdollisuuksista leviäisi. Jonkun mielestä ikävien uutisten sijaan pitäisi kertoa enemmän positiivisista asioista.

Kaikki haastateltavat olivat tyytyväisiä Voimaa arkeen –hankkeen toimintaan heitä koskevien asioiden hoidossa. Kokonaistilanteen kartoittaminen yhden henkilön kanssa auttoi viljelijöitä hahmottamaan tuen tarpeen selkeämmin. Ihminen niin sanotusti sokeutuu helposti omalle tekemiselle ja tarvitsee ulkopuolisen apua nähdäkseen tilanteen uudelta kannalta. Joidenkin viljelijöiden yhteistyö hanketyöntekijän kanssa oli ollut tiivistä, kun taas toiset olivat tilannekartoituksen jälkeen hankkineet esimerkiksi neuvontapalveluja itsenäisesti eri palveluntarjoajilta. Joillakin vaikeuksien käsittely oli vielä kesken ja varsinainen avun hakeminen ehkä vielä edessäpäin.

7 SIDOSRYHMÄKYSELY

Viljelijöiden kanssa toimii useita eri sidosryhmiä, joiden edustajat tapaavat heitä päivittäisessä työssään. Halusimme kyselytutkimuksellamme selvittää havainnoivatko sidosryhmien edustajat viljelijöiden jaksamiseen ja hyvinvointiin liittyviä asioita. Siksi valitsimme tutkimukseen mukaan erityisesti sellaisia sidosryhmiä, joiden edustajat käyvät usein maatiloilla ja kohtaavat siellä viljelijöitä eri tilanteissa. Näitä ovat esimerkiksi eläinlääkärit, lomittajat, seminologit ja eri organisaatioiden tuotantoneuvojat. Lisäksi otimme kyselyyn mukaan myös maataloushallinnon edustajia. Tavoitteenamme oli saada mahdollisimman monen eri ammattiryhmän näkökulmia esille. Mitään tilastollisesti pätevää ja yleistettävää tulosta emme siis tavoitelleet, emmekä asettaneet vastausten määrälle mitään ala- tai ylärajaa.

7.1 Kyselyn toteutus

Sidosryhmäkyselyyn päätimme käyttää valmista Googlen Forms -kyselypohjaa, koska se vaikutti mielestämme helpommalta ja yksinkertaisemmalta toteuttaa kuin esimerkiksi Webropol -kysely. Kysely voitiin tehdä täysin anonymisti, koska meille näkyivät vain vastaukset, mutta ei lähettäjän tietoja. Forms -kyselyllä vastaukset saatiin suoraan graafisessa muodossa, joten tulosten analysointi oli yksinkertaista. Kysymysten laatimisessa käytimme pääasiassa kokemuseräistä tietoaamme, ja keskustelimme kysymyksistä myös toimeksiantajan kanssa. Kyselyn alkuun laadimme saatekirjeen (liite 2), jossa kerroimme kyselyn tarkoituksesta ja opinnäytetyöstämme. Toimeksiantaja hyväksyi kyselyn ennen sen lähettämistä eteenpäin.

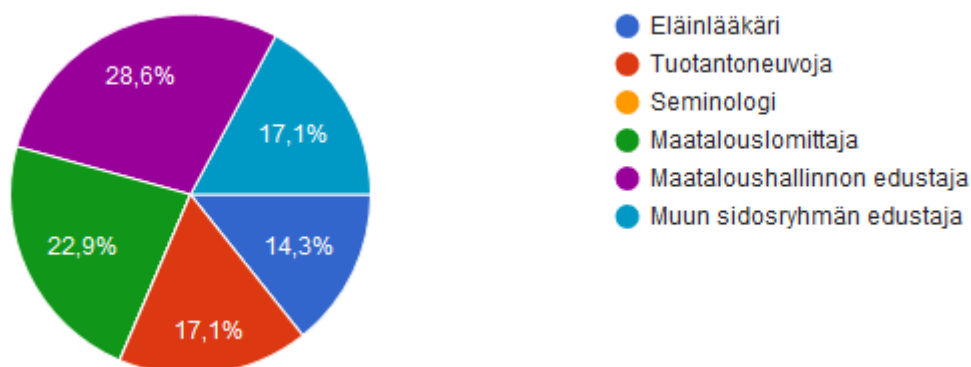
Lähetimme sidosryhmäkyselyn (liite 3) sähköpostitse Pohjois-Savon alueella viljelijöiden kanssa toimiville eri organisaatioille toukokuun lopussa. Pienempiin organisaatioihin lähetimme kyselyn suoraan toimihenkilöille ja isoissa organisaatioissa esimiehille, joita pyysimme välittämään kyselyn omassa organisaatiossaan viljelijöiden kanssa työskenteleville. Tällä tavoin saimme sähköpostit varmemmin perille, eivätkä ne joutuneet esimerkiksi roskapostiin. Yksittäisten sähköpostiosoitteiden saaminen isoista organisaatioista olisi ollut vaikeaa. Sidosryhmien yhteystietoja saimme toimeksiantajalta, ja lisäksi etsimme yhteystietoja eri sidosryhmäorganisaatioiden verkkosivuilta.

Seurasimme palautuvien vastausten määrää ja tarvittaessa muistutimme kyselystä sähköpostin välityksellä eri organisaatioiden edustajia. Kysely oli avoinna heinäkuun loppuun asti, minkä jälkeen tulostimme vastaukset ja valmiit yhteenvedot Google Formsista. Kopioimme tarvittavat kuviot kuvamuodossa suoraan raporttiin.

7.2 Kyselyn tulokset

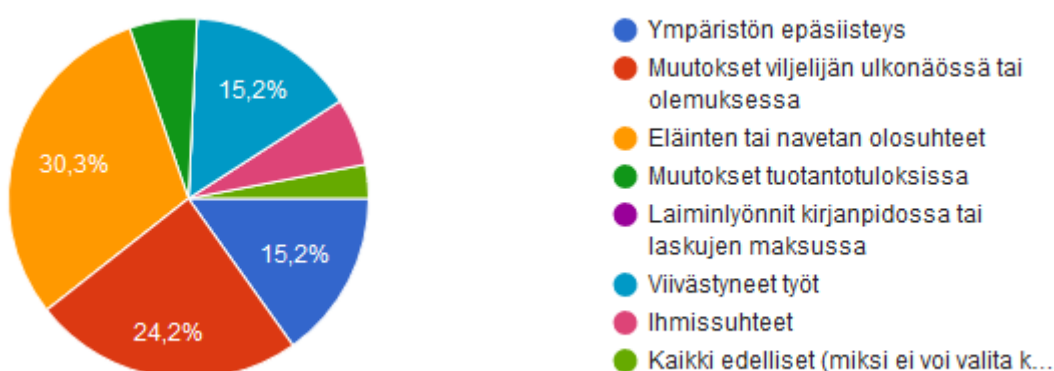
Kyselyyn osallistui 35 vastaajaa eri sidosryhmistä. Vastaukset jakautuivat muuten melko tasaisesti eri sidosryhmien kesken (kuvio 4), mutta seminologeilta emme saaneet yhtään vastausta. Meistä riippumattomista syistä kysely ei ilmeisesti edennyt heidän taustaorganisaatiossaan mahdollisille vastaajille asti.

Forms -kysely antoi mahdollisuuden vastata vain osaan kysymyksiä ja silti palauttaa lomakkeen. Muutamat vastaajat eivät olleet vastanneet kaikkiin kysymyksiin, mutta useimmat olivat täyttäneet koko lomakkeen. Kyselyn lopussa olleisiin avoimiin kysymyksiin monet vastaajat olivat myös kirjoittaneet kommentteja ja palautetta kyselystä.

KUVIO 4. Kyselyyn vastanneet sidosryhmittäin

Kaikki kyselyyn vastanneet olivat olleet tilanteessa, jossa viljelijä itse oli ottanut puheeksi vaikeudet työssään tai yksityiselämässään. Suurin osa vastaajista oli keskustellut asiasta viljelijän kanssa. Kahdeksan vastaajaa oli kehottanut viljelijää hakemaan apua ja kaksi ilmoittanut huolestaan eteenpäin. Asiat, jotka olivat herättäneet huolta viljelijän hyvinvoinnista sidosryhmien edustajissa, olivat useimmiten helposti havaittavia ulkoisia merkkejä (kuvio 5). Monet vastaajat olisivat halunneet valita an-netuista vaihtoehdoista useamman, mutta se ei Forms -kyselyssä ollut mahdollista.

KUVIO 5. Sidosryhmien edustajissa huolta herättäneet asiat

Vastaajista yli 75 % oli ottanut huolen puheeksi viljelijän kanssa. Noin puolet viljelijöistä oli suhtautunut helpottuneesti, kun joku välitti ja oli kiinnostunut hänen hyvinvoinnistaan. Neljännes viljelijöistä oli vastaajien mukaan suhtautunut huolen puheeksi ottamiseen välinpitämättömästi, suuttuen tai kieltäytyen keskustelemasta asiasta. Joku viljelijä oli nolostunut ja katsonut parhaaksi vaihtaa puheenaihetta. Työn paljouden oli kerrottu olevan syynä tilanteen heikkenemiseen. Viljelijät olivat

aikoneet korjata havaitut puutteet. Myös tämän kysymyksen kohdalla jotkut vastaajat olisivat halunneet valita useamman vaihtoehdon.

Syy, miksi kyselyyn vastanneet eivät olleet ottaneet huolta puheeksi, oli useimmiten ollut se, että vastaajat eivät olleet uskaltaneet ottaa asiaa puheeksi tai he eivät olleet tienneet, kuinka tilanteessa pitäisi toimia. Kahden vastaajan mielestä asia ei ollut kuulunut heidän toimenkuvaansa. Jossain tapauksessa asiaa oli viety eteenpäin esimiehen kautta. Joskus puheeksi ottaminen ei ollut vastaajan mielestä siinä tilanteessa sopivaa.

Kyselyyn vastanneista noin 65 % ei kokenut tarvitsevänsä lisäkoulutusta huolen puheeksi ottamiseen. Ne vastaajat, jotka ilmoittivat tarvitsevänsä lisäkoulutusta, toivoivat esimerkiksi vuorovaikutuskoulutusta. Ammattilaisten pitämää koulutusta siitä, miten kohdata viljelijä, joka ei itse myönnä olevansa avun tarpeessa ja miten ohjata avuntarvitsijaa eteenpäin, pidettiin myös tarpeellisena. Koulutuksia toivottiin järjestettävän tarkkaan kohdennettuina pienryhmille, jolloin esimerkkien avulla voisi oppia keinoja kuinka eri tilanteissa pitäisi menetellä. Eräs kyselyyn vastaaja vastasi kyselyn lopussa olleeseen kommenttikenttään seuraavasti: "Maatalousyrittäjän sidosryhmät tarvitsisivat "hälytyskeskuksen" eli yhteystiedon mihin ottaa yhteyttä, kun kohtaa vaikeuksissa olevan viljelijän. Tuolta kokenut ammattilainen ohjaisi apuprosessia eteenpäin".

Muita kommentteja sidosryhmien edustajilta oli huoli uupumisen lisääntymisestä erityisesti isoilla tiloilla ja nuorilla viljelijöillä. Sidosryhmien yhteistyötä pidettiin tärkeänä, koska heillä on usein yhteiset asiakkaat. Viranomaistahojen edustajilla voi huolen puheeksi ottaminen olla vaikeaa, koska viljelijöiden suhtautuminen viranomaisia kohtaan on joskus epäluuloista.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Viljelijöiden vaikeudet ovat hyvin moninaisia. Taustalla olevat syyt voivat johtua viljelijöistä itsestään tai ulkopuolisista tekijöistä, joihin he eivät voi vaikuttaa. Oli perussyy mikä tahansa, niin pitkään jatkuessaan ongelmat kuormittavat henkisesti ja lopulta ne yleensä alkavat vaikuttaa myös tilan talouteen. Viljelijöiden välillä on eroja niin itsensä kuin yrityksen johtamisessa. Toisille päätöksenteko ja erilaiset muutokset ovat helpompia kuin muille. Jotkut tarvitsevat enemmän aikaa kuin toiset ja usein ulkopuolista tukeakin ratkaisujen tekemiseen. Viljelijöiden jaksamisesta tulisi huolehtia riittävästi ja oikea-aikaisella tuella, koska kuten yksi haastateltavamme sanoi:

”Nyt älyää sen, että tämän puljun tärkein voimavara on kuitenkin myös ite. Että myös pysytään kunnossa ja tuota jaksetaan tehdä näitä hommia.”

Sosiaalisella tuella, sekä virallisella että epävirallisella, on suuri merkitys viljelijöille. Viljelijän työ on usein aika yksinäistä. Syrjäinen sijainti voi vielä lisätä yksinäisyyden tunnetta. Hyvinvoinnin kannalta on kuitenkin tärkeää, että ihminen kokee olevansa merkityksellinen ja tulevansa hyväksytyksi sekä kuuluvansa johonkin yhteisöön. Useimmille merkittävin sosiaalinen tuki on läheisiltä saatu tuki. Myös naapurit voivat olla tärkeitä tuen tarjoajia ja vertaistuen merkitys tuli esille monissa haastatteluissa. Erilaisissa muutostilanteissa tarvitaan yleensä myös virallisten tahojen antamaa tiedollista ja väli-neellistä tukea eli esimerkiksi neuvontaa ja muita palveluita.

Tuen tarve pitäisi pystyä, niin viljelijöiden itsensä kuin asiantuntijoidenkin, havaitsemaan entistä aikaisemmin, etteivät vaikeudet pääsisi kasvamaan liian suuriksi. Viljelijöille on edelleen tyypillistä yrittää selviytyä mahdollisimman pitkään omin voimin. Esimerkiksi erilaisten neuvontapalvelujen käyttö on viljelijöille tuttua, mutta henkisen avun hakemisen kynnys on yhä korkea. Tarvittaisiin iso asenne-muutos, että tietynlainen häpeäleima mielenterveyteen liittyvästä avuntarpeesta poistuisi.

Viljelijöiden kanssa työskentelevillä eri sidosryhmien edustajilla voisi olla nykyistä isompi rooli tuen tarpeen havaitsemisessa ja avun hakemisessa viljelijöille, mikäli heillä olisi riittävästi tietoa siitä, mistä apua on saatavissa. Eri alojen asiantuntijat keskittyvät yleensä omaan erikoisalaansa, eikä heillä ole aina tietoa, miten auttaa viljelijöitä, vaikka havaitsevatkin heidän tuen tarpeensa. Pystyäkseen entistä helpommin auttamaan viljelijöitä, pitäisi yhteistyötä eri sidosryhmien välillä selvästi lisätä.

9 POHDINTA

Koko opinnäytetyöprosessin aikana meille on vahvistunut käsitys siitä, että Voimaa arkeen -hankkeen kautta saatu sosiaalinen tuki ja ohjaus on ollut hyvin merkityksellistä viljelijöille. Kun omat keinot ja voimat on vaikeuksia kohdatessa kulutettu lähes loppuun, on ollut tärkeää, että yksi luotettava henkilö on alkanut selvittää tilannetta kokonaisvaltaisesti. Yhdessä pohtien ongelmiin on löytynyt ennemmin tai myöhemmin joku ratkaisu, joka on auttanut viljelijää eteenpäin. Muutoksen tekeminen on pitkä prosessi ja vaatii aikaa sopeutua ja hyväksyä sen tuomat uudet asiat elämässä. Hanketyöntekijä on ollut monille tärkeä rinnalla kulkija, joka on tukenut muutosvaiheessa.

Voimaa arkeen -hankkeessa on jo aloitettu moniammatillisen yhteistyön kehittäminen viljelijöiden auttamiseksi. Hankkeen päättyessä mukana oli ollut 13 eri organisaatiota. Tulevassa Voimaa arkeen II -hankkeessa tiivistä yhteistyötä on suunnitteilla esimerkiksi Melan ja Kuopion Kriisikeskuksen kanssa. Yhteistyökumppaneiden kautta työhön saadaan lisää eri alojen asiantuntemusta ja kaikille tuen tarvitsijoille juuri heidän tarvitsemaansa apua.

Melan Välitä viljelijästä -projektin (Mela 2017b) jatkuminen on tärkeää palveluiden järjestämiseksi viljelijöille. Talousvaikeuksissa olevat viljelijät eivät ehkä pystyisi itse maksamaan esimerkiksi tarvitsemiaan psykologipalveluita. Henkisen avun hakemisen kynnyksen ollessa muutenkin korkea, voi avun maksullisuus olla lopullinen este sen hakemiselle. Melan myöntämän ostopalvelusitoumuksen ansiosta tuo este voi poistua ja kynnys madaltua. Kun psykologipalveluiden hyöty on huomattu, voivat viljelijät jatkossakin aiempaa helpommin turvautua niihin.

Viljelijöille olisi mielestämme hyvä olla jonkinlainen tietopaketti, josta löytyisi apua ja yhteystietoja erilaisiin haastaviin tilanteisiin. Irlantilainen neuvonta- ja mielenterveysjärjestöjen opas (Teagasc 2017a) voisi toimia mallina, jos jokin taho tekisi suomalaisille viljelijöille vastaavanlaisen oppaan. Ehkä joku asiasta kiinnostunut opiskelija voisi toteuttaa sellaisen opinnäytetyönään.

Ongelmien ratkaisun lisäksi pitäisi jatkossa pystyä panostamaan myös ennaltaehkäisevään työhön. Monet asioinnit hoituvat nykyisin sähköisesti ja aidot kohtaamiset toisten ihmisten kanssa vähenevät. Aiemmin tiloilla on ollut enemmän ihmisiä ja töitä on jaettu. Henkinen taakka on ollut erilainen, kun vastuunkantajia on ollut enemmän. Isoja töitä on tehty talkoilla ja yhteydenpitoa ihmisten välillä on ollut enemmän. Nykyisin maatilojen toiminta on usein yksissä käsissä ja viljelijän tukiverkosto voi joskus olla hyvin pieni. Tuotantosunnasta riippuen jotkut viljelijät saattavat olla pitkiäkin aikoja ilman ihmiskontaktia. Silloin erilaisten vapaa-ajan toimintojen merkitys tuen lähteenä korostuu.

Kun työtä on paljon, niin kokemuksemme mukaan tekemättömät työt ovat usein niitä, jotka kuormittavat eniten. Mietimmekin, voisiko yksi tukimuoto olla henkisen tuen ja välineellisen tuen yhdistelmä, jossa työntekijä tulisi avuksi aloittamaan jotain tekemätöntä työtä, kuten esimerkiksi ympäristön siivousta tai papereiden järjestelyä. Samalla hän voisi keskustella viljelijän kanssa mieltä painavista asioista. Alkuun päästyään viljelijä voisi itse jatkaa urakkaansa tai ehkä hän voisi pyytää myös talookapua ja saada siten jaettua taakkaansa.

Erilaisista vertaistukiryhmistä voisi olla hyötyä monille. Toisten samanlaisia asioita läpikäyneiden kanssa keskustelu voi helpottaa henkistä kuormitusta, kun huomaa, ettei ole yksin ongelmiansa kanssa. Samoin jonkinlainen työnohjauspalvelu olisi hyvä olla olemassa myös viljelijöille. Erilaisissa muutostilanteissa, kuten omistajanvaihdoksissa tai investoinneissa, talouspuolen suunnitelmat tehdään yleensä huolella. Muutosten vaikutuksia esimerkiksi työnjakoon ja ihmissuhteisiin ei vielä arvioida tietääksemme kovinkaan tarkasti. Sosiaalisen näkökulman huomioiminen entistä paremmin voisi ehkä vähentää vuorovaikutus- ja johtamisongelmia jatkossa.

Palveluohjausmallin kehittäminen, jossa niin viljelijöillä kuin sidosryhmien ammattilaisilla olisi tiedossa taho, johon ottaa yhteyttä haastavassa tilanteessa, pitäisi olla tulevaisuuden tavoitteena. Voimaa arkeen -hankkeen tyyppinen pysyvä toimintamalli olisi mielestämme tarpeen. Myös sidosryhmien valmiuksia havainnointiin ja huolen puheeksi ottamiseen pitäisi lisätä järjestämällä heille koulutusta aiheeseen liittyen. Tiedottamista erilaisista palveluista ja niiden tarjoajista tarvittaisiin lisää sekä sidosryhmille, että viljelijöille itselleen.

Opinnäytetyötämme voisi hyödyntää sidosryhmien koulutuksen varhaisessa vaiheessa. Ammattikorkeakouluissa luonnonvara-aloilla koulutetaan tulevaisuuden neuvoja ja muita maatalouden asiantuntijoita. Mielestämme heidän valmiuksiaan kohdata haastavissa tilanteissa olevia asiakkaita pitäisi lisätä koulutusvaiheessa ja tutkimuksemme voisi siinä toimia ajatusten herättelijänä.

Toivomme, että toimeksiantajamme voi hyödyntää tutkimuksemme tuloksia suunnitellessaan koulutuksia ja muuta toimintaa viljelijöille ja muille sidosryhmille. Jatkoa ajatellen hanke voi saada materiaalia työnsä merkityksen ja vaikuttavuuden arviointiin ja mahdollisiin jatkohankkeisiin. Toivoisimme myös, että viljelijöiden vaikeuksista voitaisiin keskustella entistä avoimemmin ja avun hakemisen ja vastaanottamisen kynnyksellä madaltuisi. Tutkimuksellamme haluamme herättää tällaista keskustelua niin viljelijöiden, sidosryhmien kuin myös muun yleisön keskuudessa.

Itsellemme saimme tässä opinnäytetyössä kokemusta tutkimuksen tekemisestä yleensä ja erityisesti erilaisten haastattelujen suunnittelusta ja toteutuksesta. Sosiaalialan kompetensseista pystyimme kehittämään omaa tutkimuksellista kehittämisosaamistamme. Oli palkitsevaa huomata, kuinka paljon pystyimme hyödyntämään aikaisempaa tietämystämme ja ymmärrystämme maataloudesta ja yhdistämään kokemuksiamme sosiaalialan opintoihin.

Vaikeaan aiheeseen tarttuminen vaati rohkeutta laittaa itsensä likoon ja valmiuksia kohdata vaikeita asioita läpikäyneitä ihmisiä. Eettinen osaamisemme ja osittain myös sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen olivat asioita, joita jouduimme työn aikana pohtimaan eri näkökulmista. Uskomme saavamme tästä työstä arvokasta tietoa ja kokemusta, joka lisää asiakastyön osaamistamme ja auttaa meitä tulevaisuudessa kohdatessamme eri elämäntilanteissa olevia asiakkaita.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

- AVI 2013. Eläinten terveys ja hyvinvointi [verkkosivu]. Aluehallintovirasto. [Viitattu 2018-02-08.] Saatavissa <https://www.avi.fi/web/avi/elainten-terveys-ja-hyvinvointi;jsessionid=8734A3173E9623746E06AFE04EFEC29A#.Wnw1zuRIKUK>
- COBB, Sidney 1976. Social Support as a Moderator of Life Stress. *Psychosomatic Medicine* Vol. 38, No. 5 (September-October 1976), 300–314.
- COMPTON, Beulah R., GALAWAY, Burt and COURNOYER, Barry R. 2005. *Social Work Processes*. Seventh edition. Belmont Ca, USA: Brooks/Cole–Thomson Learning.
- ELY-KESKUS 2018. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Maatilojen tuotannonohjaus, viljelijäntuet ja valvonta. [Viitattu 2018-02-08.] Saatavissa: https://www.ely-keskus.fi/web/ely/maatilojen-tuotannon-ohjaus-viljelijatuet-ja-valvonta#.Wnw_VORIKUK
- ELÄINSUOJELUASETUS L 7.6.1996/396. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-10-10.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960396>
- ELÄINSUOJELULAKI L 4.4.1996/247. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-10-10.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960247>
- ESKOLA, Jari 2018. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Julkaisussa: VALLI, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5. uudistettu ja täydennetty painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino, 209– 231.
- ESKOLA, Jari, LÄTTI, Johanna, VASTAMÄKI, Jaana 2018. Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. Julkaisussa: VALLI Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. 5. uudistettu painos. Keuruu: Otavan kirjapaino, 27–51.
- HAAPANEN, Mikko, HEIKURA, Jouko ja LEINO, Kalle 2004. Maatilan kehitysvaiheet. Julkaisussa: LINDEMAN, Taru (toim.) Maatila liikeyrityksenä. Juva: WS Bookwell Oy, 15–27.
- HAAPANEN, Mikko, HEIKURA, Jouko ja LEINO, Kalle 2004. Tuottajasta maatilayritykseksi. Julkaisussa: LINDEMAN, Taru (toim.) Maatila liikeyrityksenä. Juva: WS Bookwell Oy, 51–90.
- HEISKANEN, Tarja, SALONEN, Kristiina ja SASSI, Pirkko 2006. Mielenterveyden ensiapukirja. Helsinki: Staroffset Oy.
- HELMINEN, Pirjo ja SUKULA-RUUSUNEN, Kirsi 2017. Kokonaisvaltainen asiakkaan kohtaaminen ja tilannearviointi ohjaustyössä. Julkaisussa: HELMINEN, Jari (toim.) Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 46–58.
- HIILAMO, Heikki 2011. Yksin asuvien kokemuksia masennuksesta toipumisesta. Julkaisussa: HEISKANEN, Tarja ja SAARISTO, Liisa (toim.) Kaiken keskellä yksin. Yksinäisyyden syyt, seuraukset ja hallintakeinot. Juva: Bookwell Oy, 97–109.
- HIRSJÄRVI, Sirkka ja HURME, Helena 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- HIRSJÄRVI, Sirkka, REMES, Pirkko ja SAJAVAARA, Paula 2014. Tutki ja kirjoita. 19. painos. Porvoo: Bookwell Oy.
- KANANEN, Jorma 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202. Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- KIVINIEMI, Kari 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Julkaisussa: VALLI, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5. uudistettu ja täydennetty painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino, 73–86.
- KUMPUSALO, Esko 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallituksen raportti 8/1991. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

- KYLMÄNEN, Anna 2014. Sosiaalisen tuen tarpeet ja elementit aikuissosiaalityössä: Mixed methods - tutkielma sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Lapin Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. [Viitattu 2018-10-30.] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201406171279>
- LUKE 2018. Tilastotietokanta [verkkosivu]. Luonnonvarakeskus. [Viitattu 2018-10-10.] Saatavissa: http://statdb.luke.fi/PXWeb/pxweb/fi/LUKE/LUKE__02%20Maatalous__02%20Rakenne__02%20Maatalous-%20ja%20puutarhayritysten%20rakenne/?tablelist=true&rxid=001bc7da-70f4-47c4-a6c2-c9100d8b50db
- MANKA, Marja-Liisa ja MANKA, Marjut 2016. Työhyvinvointi. Talentum Pro. Liettua: BALTO print.
- Mavi 2018a. Tietoa meistä [verkkosivu]. [Viitattu 2018-11-02.] Saatavissa: <http://www.mavi.fi/fi/tietoa-meista/Sivut/default.aspx>
- MAVI 2018b. Tuet ja palvelut [verkkosivu]. Maaseutuvirasto. [Viitattu 2018-02-08.] Saatavissa: <http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/Sivut/default.aspx>
- MELA 2014. Varhaisen välittämisen malli [verkkosivu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu 2018-02-08.] Saatavissa: https://www.mela.fi/sites/default/files/varhaisen_valittamisen_malli_2014.pdf
- MELA 2015. Työhyvinvointi [verkkosivu]. Työhyvinvointiohjelma. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu 2018-02-14.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/sites/default/files/tiedostot/tyohyvinvointi/tyohyvi> https://www.mela.fi/fi/maatalouslomitus/lyhyesti-lomituksestanvointiohjelma_2015.pdf
- MELA 2016. Lyhyesti lomituksesta [verkkosivu]. [Viitattu 2018-11-02.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/maatalouslomitus/lyhyesti-lomituksesta>
- MELA 2017a. Palvelut [verkkosivu]. Maatalouden eläkelaitos. [Viitattu 2018-10-10.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/tyohyvinvointi/tyoterveys/palvelut>
- MELA 2017b. Välitä viljelijästä [verkkosivu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu 2017-11-20.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/tyohyvinvointi/valita-viljelijasta>
- MELA 2018a. MYEL-vakuutus [verkkosivu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu 2018-02-14.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/myel-vakuutus/toinen-vakuutus>
- MELA 2018b. Pakollinen vakuutus [verkkosivu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu 2018-02-08.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/elakevakuutus/myel-vakuutus/vakuuttaminen/pakollinen-vakuutus>
- MELA 2018c. Tietoa melasta [verkkosivu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu 2018-02-08.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/tietoa-melasta>
- MELA 2018d. Välitä viljelijästä [verkkosivu]. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. [Viitattu 2018-11-02.] Saatavissa: <https://www.mela.fi/fi/tyohyvinvointi/valita-viljelijasta>
- METTERI, Anna ja HAUKKA-WACKLIN, Tuula 2004. Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Julkaisussa: KARJALAINEN, Vappu ja VILKKUMAA, Ilpo (toim.) 2004. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 53–69
- MIKKOLA, Leena 2006. Tuen merkitykset potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. Jyväskylä Studies in Humanities 66. Väitöskirja.
- MTK 2017. MTK [verkkosivu]. Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto. [Viitattu 2018-02-08.] Saatavissa: https://www.mtk.fi/mtk/fi_FI/mtk/
- MTK 2018. Liitot ja yhdistykset. MTK-Pohjois-Savo. Tiedote 19.9.2018 [verkkosivu]. Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto. [Viitattu 2018-10-02.] Saatavissa: <https://www.mtk.fi/liitot/pohjois-savo/>
- MÄÄTTÄ, Tapani ja AALTO, Riku 2010. Yrittäjän kunto-opas. Saarijärven offset Oy.

- NAIK, Aarun 2016. Supporting farmer wellbeing: Addressing mental health in agriculture and horticulture [verkkojulkaisu]. A Nuffield Farming Scholarships Trust Report. Sponsored by The John Oldcare Foundation. Nuffield UK. [Viitattu 2018-11-07.] Saatavissa: http://www.nuffieldinternational.org/rep_pdf/1476692236Aarun-Naik-report-2015.pdf
- PEAVY, R, Vance 1999. Sosiodynaaminen ohjaus. Konstruktivistinen näkökulma 21. vuosisadan ohjaustyöhön. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.
- PEDA 2018. Mikä on dialogi? [verkkosivu]. Pedagogiikkaa netissä. [Viitattu 2018-03-07.] Saatavissa: <https://peda.net/kristilliset-koulut/koulut/jkk/kristillinen/luku4/4-2/dialogi/mit%C3%A4-on-dialogi>
- PROAGIA 2018. Neuvo 2020 [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-12.] Saatavissa: <https://www.proagia.fi/asiantuntijapalvelut/neuvo-2020>
- PRÅHL-OLLILA, Mia 1997. Selviytyjiä, epätietoisia ja putoajia. Nuoren viljelijäväestön erilaistuminen. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. Helsinki: Oy Edita Ab.
- RONKAINEN, Suvi, PEHKONEN, Leila, LINDBLOM-YLÄNNE, Sari ja PAAVILAINEN, Eija 2013. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- RÖNKKÖ, Leena 2008. Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen näkökulma vuorovaikutuksessa. Julkaisussa: Vuorovaikutuksellinen tukeminen. VILEN, Marika, LEPPÄMÄKI, Päivi ja EKSTRÖM, Leena 2008. 3. Uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 171-192
- SUOMEN MIELENTERVEYSSEURA 2018. Riippuvuusongelmat [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-10-10.] Saatavilla: <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/mielenterveyden-h%C3%A4iri%C3%B6t/riippuvuusongelmat>
- SUORSA, Niina 2017-10-04. Projektipäällikkö. [Haastattelu]. Iisalmi: MTK Pohjois-Savo Voimaa arkeen –hanke.
- SUORSA, Niina 2017-12-12. Projektipäällikkö. [Haastattelu]. Iisalmi: MTK Pohjois-Savo Voimaa arkeen –hanke.
- SUORSA, Niina 2018-10-28. Projektipäällikkö. [Sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Kaisa Sirviö. [Tulostettu 2018-11-08.] Saatavissa: Kaisa Sirviö
- TEAGASC 2017a. Coping with The pressures of farming [verkkojulkaisu]. Teagasc. [Viitattu 2018-02-14.] Saatavissa: <https://www.teagasc.ie/media/website/publications/2017/Coping-with-the-pressures-of-farming.pdf>
- TEAGASC 2017b. Teagasc Statement of Strategy 2017–2020 [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-07.] Saatavissa: <https://www.teagasc.ie/media/website/publications/2017/Statement-of-Strategy-2017-2020.pdf>
- TEAGASC 2018. Agriculture and Food Development Authority [verkkosivu]. [Viitattu 2018-11-07.] Saatavissa: <https://www.teagasc.ie/>
- THL 2009. Mielenterveys- ja päihdeongelmien varhainen tunnistaminen. Opas ennaltaehkäisevän työn ammattilaisille. Helsinki: Yliopistopaino.
- TORSKE, Magnhild Oust, HILT, Björn, GLASSCOCK, David, LUNDQVIST, Peter and KROKSTAD, Steinar 2016. Anxiety and Depression Symptoms Among Farmers: The HUNT Study, Norway. Journal of Agromedicine 2016, Vol. 21, NO. 1, 24–33 [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-08.] Saatavissa: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1059924X.2015.1106375>
- TUOMI, Jouni ja SARAJÄRVI, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- VALTIONEUVOSTO 2018. Maatalouden kannattavuuskriisiin tukea. Maa- ja metsätalousministeriö [verkkojulkaisu]. Valtioneuvosto. [Viitattu 2018-10-02.] Saatavissa: https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410837/maatalouden-kannattavuuskriisiin-tukea

- VANGELISTI, Anita L. 2009. Challenges conceptualizing social support. *Journal of Social and Personal Relationship*. 26 (1) May 2009, 39–51 [verkkajulkaisu]. [Viitattu 2018-10-09.] Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/240707144_Challenges_in_conceptualizing_social_support
- YLISELÄ, Paula 2009. Yrittämisen paineet ja hyvinvointi. Julkaisussa: YLISELÄ, Paula (toim.) *Maatilayrittäjän hyvinvointi- tieto tuottamaan* 129. Porvoo: WS Bookwell Oy, 8–9.

LIITE 1: TEEMAHAASTATTELUN KYSYMYSRUNKO

Taustatiedot:

Mikä on maatilanne tuotantosuunta?

Keitä kuuluu teidän perheeseen?

Ketä kuuluu teidän työyhteisöönne?

Miten pitkään olet ollut viljelijänä? Oletko toiminut jossakin muussa ammatissa ennen tätä työtä?

Onko sinulla/teillä maatalousalan koulutus?

Voimaa arkeen -hanke:

Mikä sai sinut/teidät lähtemään tai ottamaan yhteyttä Voimaa arkeen –hankkeeseen?

Suostutteliko joku vai otitko itse yhteyttä hankkeen työntekijään?

Millaisiin asioihin lähditte hakemaan apua hankkeen kautta?

Onko hankkeeseen tulossyys yksityiselämään vai tuotantoon liittyvä? Miten vaikeudet ovat heijastuneet työhön, toimeentuloon ja perhe-elämään?

Johtuivatko kohtaamanne haasteet ulkoisista tekijöistä vai omasta toiminnasta?

Saitko apua siihen haasteeseen, johon hait apua? Oliko avun hakeminen helppoa?

Oliko apu sellaista mitä toivoit? Olisitko halunnut jotain muuta apua?

Haitko tai käytitkö Välitä viljelijästä -ostopalvelusitoumusta?

Viljelijän oma rooli:

Miten voit itse vaikuttaa tilanteeseen? Oma rooli? Miten merkittävä rooli?

Pystyitkö itse vaikuttamaan ratkaisuun, että se meni haluttuun suuntaan?

Oliko helppoa lähteä hakemaan apua? Millaisia tunteita avun hakemiseen liittyi? Helpotus? Häpeä? Pettymys?

Onko helppo luottaa ulkopuoliseen apuun?

Oletko voinut puhua tilanteesta toisten viljelijöiden kanssa? Millainen heidän suhtautumisensa oli? Otitko tilanteen itse puheeksi vai toinen?

Ulkopuolisten suhtautuminen:

Miltä tuntui, kun ulkopuolinen otti huolen puheeksi?

Miten eri paikoissa suhtauduttiin? Millaista kohtelua sait?

Kuinka esimerkiksi työterveyshuollossa suhtaudutaan jaksamiseen liittyvissä asioissa? Otetaanko siellä riittävästi puheeksi vaikeat asiat?

Vaikuttaako asuinpaikkakunta avun hakemiseen? Eli olisiko helpompi lähteä hakemaan apua toiselta paikkakunnalta? Vaikuttaako tutut ihmiset avun hakemiseen?

Miltä tuntuu, kun vaikeita asioita käsitellään julkisuudessa? Entäpä jos esimerkiksi jossakin kokouksessa olisi kokemuspuhuja?

LIITE 2: SAATEKIRJE SIDOSRYHMILLE

Hei

Olemme sosionomiopiskelijoita Savonia-ammattikorkeakoulussa ja teemme opinnäytetyötä haastavassa tilanteessa olevien viljelijöiden kohtaamisesta ja heidän tuen tarpeestaan. Toimeksiantajamme on MTK Pohjois-Savon Voimaa arkeen -hanke. Opinnäytetyötämme varten olemme haastatelleet jo viljelijöitä, ja nyt haluaisimme selvittää myös viljelijöiden kanssa Pohjois-Savon alueella työskentelevien eri sidosryhmiä edustavien ammattilaisten näkökulmia aiheestamme.

Olisiko mahdollista, että jakaisitte liitteenä olevaa kyselyä organisaatiossanne niille henkilöille, jotka tapaavat työssään viljelijöitä tilakäynneillä Pohjois-Savon alueella. Näin saisimme mahdollisimman laajan aineiston tutkimustamme varten. Vastaaminen kyselyyn tapahtuu anonymisti ja vie aikaa muutaman minuutin.

Kiitos vaivannäöstänne ja aurinkoista kesää.

Petra Nenola ja Kaisa Sirviö
Sosionomiopiskelijat
Savonia-ammattikorkeakoulu Iisalmi

LIITE 3: FORMS-KYSELY SIDOSRYHMILLE

Kysely viljelijöitä työssään kohtaaville ammattilaisille

Valitse yksi vastausvaihtoehto.

1. Mihin sidosryhmään kuulut?

- ☐ Eläinlääkäri
- ☐ Tuotantoneuvoja
- ☐ Seminologi
- ☐ Maatalouslomittaja
- ☐ Maataloushallinnon edustaja
- ☐ Muun sidosryhmän edustaja

2. Oletko ollut tilanteessa , jossa viljelijä itse on ottanut puheeksi vaikeudet työssään tai yksityiselämässään?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

3. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, miten olet toiminut?

- ☐ Olen keskustellut asiasta viljelijän kanssa
- ☐ Olen kehoittanut viljelijää hakemaan apua
- ☐ Olen ilmoittanut huolestani eteenpäin
- ☐ Olen sivuuttanut asian, koska se ei mielestäni kuulu minulle
- ☐ Muu: _____

4. Onko joku seuraavista asioista herättänyt sinussa huolta viljelijän hyvinvoinnista ?

- ☐ Ympäristön epäsiisteys
- ☐ Muutokset viljelijän ulkonäössä tai olemuksessa
- ☐ Eläinten tai navetan olosuhteet
- ☐ Muutokset tuotantotuloksissa
- ☐ Laiminlyönnit kirjanpidossa tai laskujen maksussa
- ☐ Viivästyneet työt
- ☐ Ihmissuhteet
- ☐ Muu: _____

5. Oletko ottanut huolen puheeksi viljelijän kanssa?

- ☐ Kyllä
- ☐ En

6. Jos olet ottanut huolen puheeksi, niin miten viljelijä on siihen reagoinut?

- ☐ Helpottuneesti, kun joku välittää tai on kiinnostunut viljelijästä
- ☐ Välinpitämättömästi
- ☐ Kieltäytynyt keskustelemasta asiasta
- ☐ Suuttunut tai loukkaantunut asioihinsa puuttumisesta
- ☐ Muu: _____

7. Jos et ole ottanut huolta puheeksi, niin miksi et?

☐ Asia ei mielestäni kuulu toimenkuvaani

☐ En uskaltanut ottaa asiaa puheeksi

☐ En tiennyt kuinka pitäisi toimia

☐ Muu:

8. Tarvitsetko lisää tietoa tai koulutusta huolen puheeksi ottamisesta ja viljelijän ohjaamisesta tuen ja avun piiriin?

☐ Kyllä

☐ En

9. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, millaista tietoa tai koulutusta haluaisit?

10. Muita ajatuksia tai kommentteja aiheesta.

Google ei ole luonut tai hyväksynyt tätä sisältöä.

Google Forms